БҮТҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндеешилеттинген

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединин болгаш Министрлер Чөвүлелинин органы

1969 ч. АПРЕЛЬ 5 СУББОТА № 81 (7927).

Өртээ 2 көп.

Баштайгы коммунистиг субботниктиң 50 чылы

УЛУГ ЭГЕЛЭЭШКИННИҢ ЧЫРЫЫ

Каш хонгаш—апрель 12-де бистиң улузувус бистиң чуртувустуң төөгүзүнде база бир кайгамчык хүнү демдеглээр: Бежен чылдың мурнунда Москва—Казань демир оруктуң Москва-Сортировочная депозунуң ажылчыннары баштайгы коммунистиг субботникти эрттирген. Владимир Ильич Ленинниң коммунизмниң херек кырында эгелээни кылдыр өттүр көргени Улуг эгелээшкиннинің чалбыыштары күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн медерелдиг болгаш эки тура-биле хөгжүдер дээш демиселге, күш-ажылдың чаа сагылга-чурумунче шилчииринге, ажыл-агыйның болгаш амыдыралдың социалистиг таарымчалыг байдалдарының чогаадылгазында совет кижилерниң энтузиазмин кыпсып үндүрген. Баштайгы субботниктерниң кайгамчык чаңчылдары чаа ниитилелди тургузарының күчүлүг күжү болу берген массалыг социалистиг чарышка улам ыңай хандыр хөгжээн.

Улуг эгелээшкиннің салгакчылары боттарының революсчу энергиязын, коммунистиг бузурелин, бистиң партиявыстың хөрээнге шынчызын бөгүн В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чылын төлептиг уткуур дээш, беш чылды хуусаа бетинде күүседир дээш бүгү улустуң чарыжында боттандырып турар. СЭКП-ниң XXIII съездизиниң шиитпирлерин чедиишкинниг боттандырарынче ажылчыннарның, колхозчуларның болгаш интеллигенцияның угландырган политиктиг көдүрүүшкүнү, чогаадыкчы инициативазы улам чаа-чаа үнелиг патриотчу эгелээшкиннерни тывылдырып турар. Коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкиннің эгеленчизи Москва-Сортировочная депонуң коллективи баштайгы коммунистиг субботниктерниң чартык чүс чыл юбилейин массалыг коммунистиг субботник-биле демдеглээр деп саналды чоокта чаа киирген. Ленинчи күш-ажылдың эзлчээнин ёзузунга эң эки дүгжүп турар ол саналды Москваның бүдүрүлгелеринде, а ооң дараазында бүгү чуртка дораан-на калбаа-биле детказын. Партия болгаш профэвилел организациялары, комсомол ону чүүлдүг деп санаан.

Ам безин билдингир: апрель 12-де коммунистиг субботникке сеткил-сагыжының ханызындан, миллион-миллион ажылчы чоннар боттарының хүлээлгези кылдыр көрүп киржир. Ленинградтан, Киевтен, Минскиден, Тбилисиден, Ташкентиден, Ригадан болгаш еске-даа хоорайлардан, бүгү эвилелдешкен республикалардан «Правдага» кээп турар дыңнадыглар коммунистер болгаш партия кежигүнү эвестер, хоочун кижилер болгаш аныяктар, янзы-бүрү профессияларның кижилери чаа субботниктиң идеязын боттарының төрел, чоок болгаш хан-дамырындан тудуш хөрээ кылдыр хүлээп алганын херечилеп турар. Хөй бүдүрүлгелерниң коллективтери Улуг эгелээшкиннің юбилейинге капсырлашкан хүннерни шалыпчы хүннер деп чарлаарын шиитпирлээн болгаш темпини бедитпишаан, боттарының хүлээлгелерин күүседир дээш демиселди күштелдирип турар. Москва демир-орукчуларның инициативазын ажылчы аңгының соон дарый көдээнің ажылышчилери изии-биле деткээн—олар алдарлыг төөгүлүг хүнү көдээ чаа тудугларга найыралчы ажылы-биле демдеглээрлер. Субботниктиң киржиичилериниң хөй нуруузу боттарының бүдүрүлге черлеринге ажылдаар, хөй кижилер ону ярославльчилерниң кылып турары ышкаш, төрээн хоорайларының болгаш суурларының чаагайжыдылгазына күжениишкиннерин салып, оларны каас-чараш болдуруп, кудумчу бүрүзүнге, квартал бүрүзүнге үлегерлиг корум-чурумну эмгелеп тургузарлар. Апрель 12—хостуг болгаш медерелдиг күш-ажылдың ёзулуг бүгү улусчу байырлалы болур!

Юбилейлиг массалыг субботникке белеткел партия организацияларының мурнунга улуг сорулгаларны тургузуп турар. Олар социалистиг чарыш дугайында ленинчи идеяларны, ооң алдарлыг чаңчылдарын болгаш чурттуң хөгжүлдезиниң амгы үе-чадазында ооң тодаргай сорулгаларының дугайында пропаганданы улам калбартыр ужурлуг. Чаа ниитилелдің тургузукчуларының бедик идейлиг чоруунуң, коллективизминиң болгаш патриотизминиң база бир чайыннанчак илерели болур субботниктерниң төөгүлүг ужур-дузазын бүгү совет кижилерге, ылаңгыя бистиң аныяктарывыска хандыр тайылбырлаар төлээде күш-ажылдың хоочун кижилерин, партия активиниң эң дээре күштерин кириштирер ужурлуг. Коммунистиг күш-ажылдың принциптерин пропагандалаарынга чугула роль черчерниң парлалгазынга, радиога болгаш телевидениеге база хамааржып турар.

Масса-политиктиг ажылды калбартыры-биле кады ажыл-хөрөктиң организастыг талазының дугайында чогуур сагыш салыышкынны салып, хоорай болгаш көдээ суур бүрүзүнге, коллектив бүрүзүнге субботникти чорудар чурумун бирден бирээ чокка бодап, ооң бүгү киржикчилериниң үре-түүнелдиг болгаш чогаадыкчы ажылынга таарымчалыг байдалдарны хандырып бээр херек. Совет болгаш ажыл-агый органнары-биле, профэвилелдери болгаш комсомол-биле кады партия организациялары субботникти удуртурунуң штабтарын болгаш бөлүктөрин баш бурунгаар тургузуп, апрель 12-де ажылдың тодаргай планнарын ажылчы чоннарның калбаа-биле чугаалажып көөрүнге киирер ужурлуг. Бистиң ниитилел амыдыралывыста кандыг-даа улуг болуушкундан ылгалып турар кылдыр өөрүшкүлүг, көдүрлүүшкүннүг хөөннүң байдалын тургузары-биле чамдык черлерде чайыннанчак каскы агитацияны болгаш байырлал шинчилиг кааспалга-шимелдени киириштирбишаан, ол хүнге белеткелдиң янзы-бүрү хевирлерин ажыглаарынче чүткүп турары черле чептүг.

Бежен чылдың мурнунда Улуг эгелээшкиннің инициаторлары чартык ус-тывыш, соок мастерскааларга ажылдап, паровозтарны зң-не бөдүүн дериг-херекти ажыглап, хол-биле септеп турган. Ындыг болза-даа оларның дайынчы, революсчу угаан-бодалы, бедик харыысалганы медереп билир черуу болгаш эш-хуузунуң бот-бодунга дузалажыры кайгамчык чедиишкиннерни чедип алыр арганы берген. Баштайгы коммунистиг субботниктерге кылдынган ажылды төлептии-биле үнелеп көрбүшаан, В. И. Ленинниң ооң-биле кады айтып турганы болза, күш-ажылды чаазы-биле организастаарын социалистиг улуг бүдүрүлгелерде ажылдап турар медерелдиг ажылдакчыларны болбаазыраңгай эртем болгаш техника-биле массалыг наттыштырарын дүүштүрер ужурлуг. Ындыг үе келген. Бөгүн совет кижилерниң коммунистиг ёзу-биле ажылдаар, Төрээн чуртунуң экономиктиг болгаш камгалал күчүзүн быжыглаар деп патриотчу чүткүлү партияның удуртулгазы-биле улустуң тургусканы мурнакчы социалистиг индустрияга, эртем-техниктиг депшилгениң эң болбаазыраңгай чедиишкиннеринге, экономиктиг реформаның ажытканы ажыл-агыйны эргелеп башкарарының чаа байдаалдарынга даянып турар. Ам күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн чайгылыш чок бедиринге бистиң аргаларывыс улуг болган турары болгаш ниитилел бүдүрүлгезиниң ажыктыын улам бедидери бүгү улустуң чарыжының кол сорулгазы болуп турар.

«КОММУНИСТИГ КҮШ-АЖЫЛДЫҢ ТИИЛЕЛГЕЗИНГЕ ЧЕДЕ БЭЭР БИС!» Юбилейлиг субботник Ленинниң бо чагын күүседириниң оруунга чугула үе болур болгаш Улуг эгелээшкиннің салгакчыларының чогаадыкчы күчүлүг күштерин, төрээн партиязын, ооң ленинчи Төп Комитедин долгандыр совет кижилериң чаңгыс эвин болгаш сырый каттыжыышкынын, Ильичиниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чылын коммунизм дээш демиселге чаа-чаа тиилелгелер-биле уткуурунга оларның беленин көргүзер.

АПРЕЛЬ 12-ДЕ—ШУПТУ МАССАЛЫГ СУББОТНИКЧЕ!

(«ПРАВДАНЫҢ» МУРНУКУ ЧҮҮЛҮ).

Апрель 12 — Бүгү-эвилелдиң коммунистиг субботник хүнү

ЮБИЛЕЙЛИГ СУББОТНИКЧЕ!

Республиканың үлетпүр будурулгелериндe болгаш тудугларында, колхозтарында болгаш совхозтарында, транспорт, хандырылга, өөредилге черлеринде болгаш школаларында комсомолчу-аныяктар коллективтериниң аразында социалистиг чарыштың чалбыыжы хүн келген тудум-на улам кыптыгын турар. Комсомол организациязы, аныяктарның коллектив бүрүзү В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүндеи бээр 100 чыл база Совет Тываның 25 чыл ооинга чедиишкиниг ужуражыр талазы-биле тодаргай сорулгаларны боттарының мурнунга салып алган. Төөгүлүг үени күш-ажылга, өөредилгеге, хөй-ниитти амыдыралынга чаа-чаа чедиишкиннерлиг уткууру комсомолчуларга чаңчыл болган.

1969 чылдың апрель 12 — баштайгы коммунистиг субботниктиң хүнүнден бээр 50 чылы. Ынчаардагы шимчээшкинни В. И. Ленин бедиг-биле үнелеп турган. Ильич ол шимчээшкинни коммунизмниң эгези кылдыр көргеи.

В. И. Ленин коммунистиг субботниктерге үндезилээн, «Улуг эгелээшкин», «Эрги ёзуунуң буза шаварындан чаа чүүлду чогаадып тургузарынче», «Москва—Казань демир-орукка болган баштайгы субботниктен Бүгү-Россияның субботниги — маёвкаже» деп ажылдарны бижип үндүргеи. Чогаалдарның одуругларын номчуп көргеш, келир үени баштыңчы кайгамчык мергеи өттүр көөр турганын кижи дораан-на билип каар.

Ол ажылдарда кылдынган түүнелдерни ажыглаап, бистер ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң участок бүрүзүнде ажыл-хөрөктиң байдалын улам-на ханыаы-биле, ленинчи ёзу-биле анализтөп көөр ужурлуг бис. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери дээш, продукцияның ботүнезин чигедири дээш демисежириниң чаа курлавырларын болгаш болдунар аргаларын дилеп тывар хүлээлгелиг бис.

Улуг эгелээшкиннің 50 чылы—бистиң улузувустуң амыдыралында чырыткылыг үе, чүге дээрге, ынчаардагы коммунистиг субботниктер коммунистиг күш-ажыл дээш бүгү улустуң шимчээшкиннің эгези болган. Бо хүннерде чүгле бистиң республикада безин коммунистиг күш-ажылдың чүс-чүс коллективтери, мүнмүн шалыпчылары бар.

Москва-Сортировочная депозунуң (паровозтар болгаш вагоннар септээр черниң) ажылчыннары комсомолчулар бо кайгамчык үениң бүдүүзүнде Улуг эгелээшкиннің 50 чыл юбилейин комсомолчу субботник-биле демдеглээр деп кыйтырыг үндүрген. Бистиң республиканың ооллары болгаш кыстары ол кыйгырыгны деткээнер. Ам бо хүннерде тудугларда, үлетпүр будурулгелериндe, колхозтарда болгаш совхозтарда, школаларда болгаш өөредилге черлеринде, комсомол организацияларында белеткел ажылы хайнытын турар. Субботниктерни, воскресниктерни организастаарының болгаш эрттиреринің талазы-биле дуржулга бистиң республиканың комсомол организацияларында эвзош эвес. Чүгле комсомолчу юбилейге белеткелдиң үезинде безин ооддар болгаш кыстар ажыл шагындан дашкаар 60700 шакты фермаларга, тудуг шөлдеринге, хоорайларның болгаш суурларның чаагайжыдылгазынга, ыяш олуртуруунга, демир-дес чыырынга болгаш өске-даа ажылдарга төлевир чокна ажылдаан. Көдээ аныяктар ортузунга воскресниктерни организастаар болгаш эрттирер талазы-биле Каа-Хем, Эрзин, Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик, Бай-Тайга районнарның комсомол организацияларының дуржулгаазы улуг болган.

Субботник эрттиреринге белеткел калбак фронт-биле чорүп турар бо үеде комсомол комитеттериниге улуг харыысалгалыг ажыл онаажын турар. Ам болур субботниктиң хүнүнде аныяк кижи бүрүзү ниитилелге ажыктыг кандыг бир-ле күш-ажылды кылган турар ужурлуг.

Көдээ ажыл-агыйның аныяк ажыл-ишчилери ол хүнү мал кыш тагладыышкынын чедиишкиннiг эрттиреринiң, часкы хову ажылдарынга белеткелдiң айтырыгларын шиитпирлээри-биле холбаштырар. Ол хүн аныяк тудугжулар тудуг шөлдеринге ажылдаар, өөреникчилер болгаш сургуулдар школаларының болгаш өөредилге черлеринiң девискээрiн чаагайжыдар, демир-дес аймаан чыыр. Ол хүн —цехтерге, фермаларга, кудумчуларга арыг-шеверни тургузарының хүнү болур ужурлуг. Будурулге, совхоз, колхоз, тудуг, школа, өөредилге чери, ВЛКСМ-ниң райкому, хоорком бүрүзүнге субботник организастаарының болгаш эрттиреринiң штабтарын доп-дораан тургузаар херек. Ол штабтың составынга комсомолчу активчилерни, будурулгениң аныяк мурнакчыларын, революцияның, партияның болгаш комсомолдуң хоочунарын киирер чугула.

Субботникти организастаарынга болгаш эрттиреринге партия организациялары улуг дузаны көргүзер ужурлуг, будурулгелериниң, колхозтарының болгаш совхозтарының удуртукчулары субботниктиң киржикчилерин ажыл-биле база ажылчын чепсек-хересел-биле хандырар хүлээлгелиг. Юбилейлиг субботникке коммунистер, комсомол кежигүнү чоразаннар болгаш амгы комсомолчулар бүгү ажылчы чоннуң баштап үнер ужурлуг. Ол хүн болза чүгле ниитилелге ажыктыг күш-ажылды кылырының хүнү эвес, кижи бүрүзүнүң сагыш-сеткилинге уттундурбас артыш каар хүн болур ужурлуг. Ол хүннүң субботнигинге пионерлер туктарын, ажылчыннар лозун, транспарантыларын туткан, ырлыг-шоорлуг, хөгжүмүүт, үнерин организастаар херек. Субботник эрткен сөөлүнде коллектив, будурулге, колхоз, совхоз, школа, тудуг чери бүрүзүнге Улуг эгелээшкиннге турасказаткан митингилерни болгаш хуралдарны эрттирер. ВЛКСМ-ниң область комитеди апрель 12-де бүгү аныяктарны юбилейлиг субботникче үнерин кыйгырган.

Ленинчи субботникти чедиишкиннiг эрттирери — улуг Ленинге уттундурбас турасказаал болур.

А. БАКУЛИН,
ВЛКСМ Тыва обкомунуң секретары.

Совет-марокко чугаалажыышкыннар

РАБАТ, апрель 2. (СЭТА). Бөгүн ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный биле Марокконуң хааны Хасан II-ниң аразына чугаалажыышкыннар эгелээн.

Аңаа Совет Эвилели биле Марокконуң аразында харылзааларны улам хөгжүдериниң айтырыгларының талазы-биле санал-онал чугаалажырын эрттирген. Оон аңгыда, делегей байдалының ийи талага сонуурганчыг, өйү келген чугула айтырыгларын база чугаалашкан.

Чуртка кылган аян-чорук

РАБАТ, апрель 3. (СЭТА). Ында албан ёзузу-биле аалдаашкын кылып келген, ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный болгаш ону үдеп чоруур кижилер бөгүн ол чуртка аян-чорук кылган.

Хаан ордузу «Риадка» Н. В. Подгорный Хасан II хаан-биле ужурашкан.

ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиумунуң Даргазы оон соонда Марокконуң үлетпүр талазы-биле улуг хоорайы болгаш далай ортээли — Касабланкаже чорупкан.

Совет аалчылар—Марракеште

МАРРАКЕШ, апрель 4. (СЭТА-ның тускай корр.) ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный болгаш ону үдеп чоруур кижилер чуртка аян-чорук кылырын үргүлчүлевишаан, дүүн кежээ Мурнуу Марокконуң Марракеш можузунуң административтиг төвү—Марракеш хоорайга келген.

Хүндүлүг совет аалчыны аэродромга иштики херектер министриниң оралакчызы Бен Алем, можунуң губернатору полковник Демнати болгаш оске-даа албан кижилери, хоорайның хөй-ниитизиниң төлөөлекчилери уткаан.

Н. В. Подгорный аэродромдан хоорайның совет болгаш марокко туктар-биле шиметтинген кудумчуларын дургаар эрткеш, оон турар чери кылдыр үндүрүп берген бажынче чорупкан. Хүндүлелдің таныылдырына үдеткен аян-чоруктуң эрткен бүгү оруун дургаар совет аалчыларга хоорайның чурттакчылары изиг байыр чедирип турган.

А. СТУПАК.
И. БЕРЕЗНИКОВСКИЙ.

ААЛДААШКЫН ДООЗУЛГАН

СОФИЯ, апрель 3. (СЭТА). Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелерниң Каттышкан Чепсектиг Күштериниң Бол командылакчызы, Совет Эвилелинин Маршалы И. И. Якубовский, Каттышкан Чепсектиг Күштерниң штаб начальниги, армия генералы С. М. Штеменкога үдеткеш, Болгариядан чорупкан деп, БТА агентилел дыннаткан.

ДОПЧУ МЕДЭЭ

Тыва АССР-ниң Дээди Совединин Президиуму республиканың мал ажылын хөгжүдеринге хөй чылдарда үре-түүнелдиг ажылдааны дээш база төрүттүнген хүнүнден бээр 60 хар харлаанынга холбаштыр Улуг-Хем районнуң «Найырал» совхозунуң хойжуу Тюлюш Санчаевич СЕРТИПТИ 1969 чылдың апрель 4-те Чарлыы-биле Тыва АССР-ниң Дээди Совединин Президиумунуң Хүндүлел бижип-биле шаннаан.

Спортка партийжи удуртулга

Коммунистиг ниитилелди тургузары күш-культураның болгаш спорттуң чон ортузунга калбак хөгжүлдези-биле тудуш харылзаалыг. Совет эрге-чагырганың баштайгы чылдарында-ла В. И. Ленин аныяктарның күш-культуржу кижизидилгезин бүгү ниитинин болдуруп, ону дүрген калбартып чорударын негеп турган. Күш-культураны бүгү ниитинин болдурар дугайында улуг баштыңчының ол бодалы СЭКП-ниң Программазында, Партияның XXIII съездизиниң шиитпирлериндe болгаш СЭКП ТК-ниң база ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1966 чылдың августа хүлээп алганы «Күш-культураны база спортту улам ыңай хөгжүдериниң хемчеглериниң дугайында» доктаалында сиңиккен. Ол доктаалдың күүселдези республиканың партия, совет, профэвилел, комсомол организацияларының кичээнгейиниң төвүнде турар.

Күш-культураны база спортту хөгжүдер талазы-биле республиканың колхозтарында, совхозтарында, будурулге, өөредилге черлеринде, албан организацияларында элээн ажыл чоруп турар. Амгы үеде чүгле көдээ күш-культуржуларының безин саны 8 мүң ыракта ашкан. Республика болгаш район маргылдааларының киржикчилериниң саны чыл бүрү өзүп орар. Бистиң спортчуларывыс зона маргылдааларынга хостуг хүреш, якут халыг дээн ышкаш хевирлерге киришкеш багай эвес түүнелдерни чедип ап келген. Бистиң республиканың начыннарының командазы хостуг хүрештиң Сибирь чемпионадында бо хүннерде киржип турар.

Партияның Барыын-Хемчик, Улуг-Хем райкомнары болгаш Кызыл хооркому база элээн хөй эге организациялары күш-культура шимчээшкининиң айтырыын кичээнгейден дашкаарлатпайын, хүн бүрү удуртып турар. Ооң көскү чижээнге Барыын-Хемчиктиң «Большевик» колхозунуң партия организациязының (секретары О. Саая) ажылын демдеглеп болур. Кичээнгейлиг партийжи удуртулганың түүнелинде, ажыл-агыйның спортчулары көскү чедиишкинни чедип ап турар. Спорттуң янзы-бүрү хевирлериниң 5 секциязы ында кыш, чай чок доктаамал ажылдап турар. Спорт залын болгаш стадионну артельдиң хөрөңгизи-биле тудуп алган.

Таңдының «Межегей», «Элегес» совхозтарының партия организациялары бо талазы-биле чамдык ажылдарны чоруткан. «Элегес» совхозтуң дирекциязының чанында тургустунган чөвүлел ажыл-агыйда күш-культура шимчээшкинин чугаалажып көргеш, шиитпирни үндүрүп, сорулгазын салган. Күш-культура талазы-биле ажыл чорудар тускай кижини тургузуп, спорт херексели садып алыр акшаны тускайлаан, комплексилиг спорт шөлүн тудуп алган.

Ынчалаажок чамдык партия организациялары күш-культура шимчээшкининге удуртулганы коткадып, профэвилел, комсомол организацияларындан негелдени сулаткан. Ындыг черлерде маргылдаалар массалыг эвес болуп, спорттуң чамдык хевирлери уттундуруп турар. Ооң түүнелинде чамдык колхозтарның, совхозтарның, будурулге черлеринiң күш-культуржуларының саны эвзош, ол коллективтер организас талазы-биле кошкак болуп артышаан. Ооң чижээнге «Найырал», «Өөк» совхозтарны киирип болур. Ылаңгыя «Найырал» совхоз (партия организациязының секретары эш Кара-Доңгак) делгем девискээрни элеп турар, ооң салбырларында болгаш төвүнде аныяктар хөй. Ынчалаажок ажыл-агыйда күш-культура коллективи ону ажылчы чоннуң эки чаңчылдарга кижизидериниге, арагачылар, хулиганнар-биле демисел чорудар, кижилериниң кадыкшылын камгалаар херекке чедир ажыглап ыыдавайн турар.

Кызылдың № 1, 2, 3 болгаш пассажирлер автобудурулгелериндe күш-культура ажылы кошкак тургустунган, эвзош санныг спортчулары хоорай маргылдааларынга ында-хаая киржир, а оларда хөй санныг ажылдакчылар аная-ла хайгаракчылар болурунга өйлежип турар. Аныяктар хоорайы Ак-Довуракта база ол ышкаш Хову-Аксы суурда күш-культура болгаш спорт массалыг болуп ыыдавайн турар. Хову-Аксының девискээри ылаңгыя спорттуң кышкы хевирлерин сайзырадырынга кончуг таарымчалыг. Ындыг байдалды өөренип көргеш, областың профэвилел чөвүлели Кызылга турган хаак баазазының херекселдерин ол суурже эрткен кыштың эгезинде-ле бүрүү-биле чоруткан. Хову-Аксының спорт чөвүлели ол хөй хаактарны чоп ажыглап ыыдаваан, будурулгениң ажылчыннарын хаак баазазынче эвилелдеэрин. «Тыва кобальт» тудуг эргелелиниң парткому ону базала кичээнгейге албаан.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында күш-культура болгаш спорт комитединиң эки тура спорт ниитилелдериниң эрттирип турары район, республика маргылдаалары организас талазы-биле ам-дза куду деңнелде болуп артышаан. Республиканың хаак маргылдаазы Туран хоорайга чоокта чаа болуп эрткен. Ону комитеттиң талазындан багай организастаан. Каа-Хемниң, Өвүрнүң, Чөөн-Хемчиктиң командалары аңаа шуут киришээн. Партияның Бии-Хем райкому ол улуг маргылдааже шоолуг сагыш салбайн барган. Ындыг болзажок спорт комитеди (даргазы И. Бегзи) оон чогуур түүкел үндүрбээн, аңаа киришээн районнарның чылдагааның тодарадып, үстүү организацияларга ол дугайын дыңнатпаан. Херээженнериниң шыдыраа талазы-биле республика спартакиадазын комитет чоокта чаа кончуг куду деңнелге эрттирген. А херек кырында ону спартакиада деп аттары берге, чүге дээрге аңаа чүгле 4 райондан, 2 коллективтен 2-2 кижи киришкен.

Күш-культуржуларның белеткелинге спорт дериг-херекселдерин кол рольду ойнаар. Ындыг турбуже республиканың колхозтар, совхозтарында, будурулге черлеринде спорт аалдары, шөлдери кончуг эвзош. Ажыл-агыйлар боттарының хөрөңгизи-биле оларны тудуп тургуспайн турар. Республиканың ажыл-агыйларында хостаттырар 17 инструктор-методистер турбуже, оларның чүгле 2-зи бодунуң ажылын шуут кылып турар. Күш-культура болгаш спорт комитеди база «Урожай» эки-тура спорт ниитилели бо айтырыгны Көдээ ажыл-агый министерствозунуң мурнунга чидин-биле тургуспайн, база-ла хайгаракчылар болуп турар. Партияның чамдык райкомнары ол ажылче чогуур кичээнгей салбайн турар. Эрткен чылын «Тыва кобальт» тудуг эргелелиниң парткомундан, Кызыл хооркомундан, Бии-Хемден өске райкомнар күш-культура, спорт дугайында айтырыгны чугаалажып көрбээн.

Бүгү чурт В. И. Ленинниң төрүттүнгениниден бээр 100 чыл ооинга төлептиг ужуражыр дээш белеткелди чорудуп турар бо үеде спортчуларның мурнунда база улуг сорулга салдынган. Чер-черде партия организациялары күш-культура коллективтерин кайгаар удуртур болдур, чедиишкин оон хамааржыр.

Күш-культура болгаш спорттуң хөрөө күрүне ужур-дузалыг кылдыр санадып турар болганда, ооң ажылынга профэвилел, комсомол организациялары калбаа-биле идепкейлиг киржир ужурлуг. СЭКП райкомнары болгаш Кызыл хооркому күш-культура болгаш спорт ажылынга удуртулганы күштелдирип, спорт организацияларындан негелдени бедидери чугула.

Тее-Хем районнуң «Чодураа» колхозу часкы хову ажылдарынга белеткелди элээн шынарлыг чорудуп, бо хүннерде көдээ ажыл-агый машиналарының септелгезин доозун турар.

Септелгете колхозтуң дээре механизаторлары Чамыян Дүктүг-оол, Бугалдай Оюн, Каадыр-оол Дежит-оол, Даниил Болат-оол, Калин Кавайлык олар эки ажылдааннар.

ЧУРУКТА: аңдаанныр септелгези. Мурнунда Ч. Дүктүг-оол, Б. Оюн.

А. ДЕМБРЕЛЬДИҢ фотозу.

КЫЗЫЛЧЫЛАР БЕЛЕТКЕНИП ТУРАР

Москваның демир-орукчуларының чартык чүс чыл бурунгаар эгелээни Бүгү-эвилелдиң ленинчи субботникин эрттиреринге бистиң чуртувустуң булуң бүрүзүнде белеткел ажылы чоруп турар. Юбилейлиг ол кайгамчыктыг хүн, 50 чыл мурнундаазы ышкаш, апрель 12-де база-ла субботага таварышкан.

Тываның ажылчы чоннары ону шалыпчы күш-ажыл-биле демдеглээр деп шиитпирлээн. Чоокта чаа Кызыл хоорайның албан организация, будурулге черлериниң удуртукчуларының, ында партия организацияларының секретарьларының, оларның оралакчыларының каттышкан хуралынга апрельдиң 12-ин массалыг субботник кылдыр эрттиреринiң шиитпирлээн. Субботникти белеткээринiң база ону удуртуп эрттиреринiң хоорай комиссиязын тургускан.

Чартык чылдың күүседиткен

Ленинчи юбилейге болгаш Совет Тываның 25 чылынга база май 1-ге, төлептиг ужуражыр дээш Таңды районнуң ажыл-ишчилери бо чылдың бирги кварталында кызымаккай ажылдаан. Мал ажылының продукциязын будурериниң болгаш күрүнеге садарының бирги квартал планын район хуусаа бетинде ажыр күүседткен. Пландан ажыр белеткел пунктуларынга 278 тонна сүттү дужаган. Бо талазы-биле дуржулга станциязы, «Элегес», «Межегей» совхозтар, «Революцияның чалбыыжы» колхоз эң эки түүнелдерлиг болгулаан.

Эзт садарының чартык чыл планын район күүседиткен. Эрткен чылдың бо үезинде турганынга деңнээрге, 252 тонна хөй эзт бо районнуң белеткел черлеринде киргеи. Бо талазы-биле чартык чыл планын дуржулга станциязы, «Межегей» совхоз, «Революцияның чалбыыжы» колхоз ажыр күүседткен.

ШАННАЛДЫ ТЫПСЫП ТУРДА...

Совет театр уран чүүлүнге ачы-хавыялыг болганы дээш база бежен харлааныи таварлаштыр РСФСР-ниң алдарлыг артизи, Тыва АССР-ниң улустуң артизи Кара-кыс Намзатовна Мунзукту ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиумунуң Чарлыы-биле «Хүндүлелдиң демдээ» орден-биле шаннаан.

Апрель 3-түң кежээзинде Тываның хөгжүм-шин театрынга «Ынакшыл болгаш өжээн» деп шин болганының соонда «Хүндүлелдиң демдээ» орденин Тыва АССР-ниң Дээди Совединин Президиумунуң өмүнээзинден Т. Ч. Норбу хоочун артист Кара-кыс Мунзукка тывыскан. Артист шанналды ап тура мынча дээн:

— Бедик шаннаалды тывысканымга улуу-биле өөрүп четтирдим. Моон соңгаар улуг күштү үндүрүп, чонумга бараан болурумга, уран чүүлдүң хөгжүлдези дээш улам-на күжениишкиниг ажылдаарымче бо шаннал мени хей-аът киирип турар.

КОЛ ДАЯНЫР КҮШ

Школаларда партия организациялары

БҮГҮ-НИИТИНИҢ ортумак өөредилгезинче шилчиир, чаа өөредилге планнары болгаш программаларже чоорту кирер чүгула соргаары школа коллективтери шинтпирлеп турар. Школаларның өөредилге-кижизидилгелиг ажылын бөгүнгү соргаларга дүүштүр чорудар херекке партия организацияларының ролю кончуг улуг. Бистің Улуг-Хем районда башкыларның барык үштүн бир кезии коммунистер болганда школа амыдыралына оларның киржилгези улуг, кол даяныр күш болуп турар.

Башкылар коллективтери-биле ажылды экижидер, школаларның партия организацияларын быжыглаар дээш бистің СЭКП райкому чамдык хемчеглерни ап турар. Башкыларның билиг-мергежилин бедидеринче кичээнгей салып турар бис. Амгы үеде 5—10 класстарның башкыларының хөй кезии дээди өртемни чедип алган, ону чедип албаан кижилер башкы институдунда бот-өөредилге-биле өөренип турар. Чурттуң политиктиг, ажыл-агый болгаш культура амыдыралы, ол ышкаш республиканың, районнуң амыдыралында чаа чүүлдер-биле башкыларны таныштырарынче бисте сагыш салдынган. Районнуң ажыл-агыйының перспективтиг хөгжүлдези-биле таныжылганы организастап турар бис.

Ортумак школа дугайында доктаалды хүлээп алгандан бээр бистің районда чамдык ажылдарны кылып чоруткан. Улус өөредилгезиниң район хемчээлдиг чөвүлел хуралдарын чыылдырарындан аңгыда, школа айтырыгларын бюрога база чугаалажып турар. Өрткен чылын бюрога Чаа-Хөл, Шагаан-Арыгның № 2 болгаш Чааты 8 чыл школаларында өөредилге-кижизидилгелиг ажылдың байдалы болгаш иитилел эртемнериниң башкылаашкынын көрген.

Өөредилге-кижизидилгелиг ажылды экижидеринче кичээнгей салып турар школа коллективтери бисте бар. Эртемниң үндезиннерин шинээдириге ургуларга быжыг билиглерни берип, школачыларның медерелдиг сагылга-чурумун олар чедип ап турар. Маңаа Баян-Кол ортумак школазы (партия организациязының секретары А. Б. Шаңнаа), Хайыракан сес чыл школазы (партия организациязының секретары А. М. Чаш-оол), Ийи-Тал 8 чыл школазы (парторг О. О. Нурсат) дээш өске-даа школаларны хамаарыштырып болур.

Хайыракай школазында партия организациязын А. М. Чаш-оол алды чыл дургузында удуртып келген. Ол, школага хөй чылда ажылдап келген, дуржулгалыг башкы. Школада шупту 12 коммунист бар. Оларны класс бүрүзүнде тус-туста быжыглаан. Олар класс удуртукчуларының ажылынга, ада-иелер-биле харылзааны быжыглаарынга дузалажыр. Партия хуралдарында школа амыдыралының чугула айтырыгларын чугаалажып келген. Бо өөредилге чылының бирги чартыында өөредилге эргелекчизиниң иletkелин партия хуралынга дыңнаан. Пионер, комсомол болгаш профовилел организацияларының ажылын коммунистер хайгаарап турар.

Башкылап турар эртемнеринге бедик көргүзүглерни чедип алган коммунистерни маңаа адап болур. Көк-Чыраа школазында география болгаш биология башкызы Н. А. Егорова, Шагаан-Арыгның №2 школазында О. Папый-оол, база Шагаан-Арыг № 2 школада күш-ажыл башкызы В. Д. Мареев дээш өскедаа коммунистер онаашкан ажылынга бедик харыысалгалыг.

Аныяк салгакчыларны өөредиринің болгаш кижизидериниң айтырыгларын партияның XXIII съездизиниң база ортумак школа дугайында СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалынга үндезилээш, шинтирлээр сорулгаларны Улуг-Хемниң башкылары тодаратган.

Х. НОРБУ,
СЭКП Улуг-Хем райкомунуң секретары.

ЧАА ПАРЛАТТЫНЫП ҮНГЕН

СЭКП төөгүзүн өөренирлерге

«Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының төөгүзүн» өөренирде ажыглаар коргузүг чүүлдериниң дерткү номун парлап үндүрген. Ында он-он фотодокументилер, хөй өөнүг кылдыр чураан диаграммалар болгаш схемалар, хөй санныг тайылбыр материалдары кирген.

1962—1966 чылдарда парлаттынып үнген бирги, ийиги болгаш үшкү номларда партия төөгүзүнүң 1883 чылдан 1941 чылдың июньга чедир үеси хаара туттунган. Түңнел кылдыр үндүрген дөрткү бо номну Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында, социализм тургузарын доозарының болгаш коммунизмче чоорту шилчиринің үезинде СЭКП-ниң ажылчорудулгазын коргузеринге бараалгаткан.

Ол номну политиктиг литератураның парлалга чери чаа-чаа парлап үндүрген.

(СЭТА-ның корр).

„ТИИЛЕЛГЕЖИЛЕР" 1969 ЧЫЛДА

«Тиилелге» совхозтуң тарылга шөлдериниң шынары ындыг-ла үнүш-дужуткур эвес. Ылаңгыя №№ 1, 2, 3, 7, 8, 9 трактор-хову бригадаларында тарылга шөлү эргижирээн. Ынчангаш бистің байдалыска хөрүүнү чөп ажыглавас болза, дүжүтке бедик түңнелдер чедип алдынмас. Агаар-бойдус байдалдарын барымдаалавышаан, бригада бүрүзүнге тарылга шөлдериниң структуразынга үндезилеттинген тарылга эолчештирилгезиниң чогумчалыг системазы улуг ужур-дузалыг.

Мону барымдаалаш, 1968 чылдың эгезинде-ле совхозта 9 бригадаларга тарылга эолчештирилгезиниң шилчиир таблицазын ажылдап кылган бис. Ынчангаш бригадаларның тарылга шөлдеринге культураларны эолчештирип тарыырын агрономнар шыңгыы барымдаалап келген. Амгы үеде ажыл-агыйда беш шөлдүг тарылга эолчештирилгезиниң структуразы ажылдап кылдынган. Өзулут тарылга эолчештирилгезин чорудар дээр болза, эмин эртир делгем шөлдериниң ажыы чок. Эолчештир ажыглаттынар тарылга шөлү агротехникада бүгү-ле чаа чүүлду ажыглаарынга таарымчалыг болур ужурлуг. Бистің ажыл-агыйда чайын андартынган чер бүгү тарылга шөлүнүң 22 хуузун эолеп турар. Ол черлерни часкы тарылгада калбаа-биле ажыглаары черниң дүжүдүн бедиринге онза ужур-дузалыг. Ажыл-агыйның чайын андартынган тарылга шөлүнүң 10414 гектары ийи катап ажылдан кылдынган. Ам чүгле ол черлериң шыгы үнмейн турда, чаштырылганы эгелээр деп көрген бис.

1969 чылдың тарылгазында совхозка № 7, 8, 9 трактор-хову бригадаларынга сес муң гектар ажыг шөлге кодээ ажыл-агый культураларын дилиндектер аайы-биле тарыыры планнаттынган. 100 гектар хире черге хову-шол камгалалының арга дилиндээн тургузар бис. Чер ажылынга минералдыг чемишчидилгей ажыглаары бистің чугула сорулгавыстың бирээзи. Ынчангаш бо чылдың тарылгазынга 5 муң тонна органиктиг чемишчидилгени, 119 тонна аммиак селитразын шөлдерге чедирип төккен бис. Немелде чемишчидилге кылдыр апрельде самолёттан 4000 гектарны чемишчидерни көрүп турар бис. Оон аңгыда 6000 гектарга бок үнүштерге удур авиахимпрополка чоруттунар. Часкы тарылга үезинде-даа, күзүн-даа Василий Янчатка удурткан бригада хөрүүнү хат алырынга удур техниканы ажыглаарын үргүлчүлээр.

Дүжүттү бедиринге болгаш тарааның иитин чыылдазын көвүдедиринге үрезиниң шынары, сорту улуг рольду ойнаар. Сөөлгү чылдарда ажыл-агыйда кызыл-тастың «Саратовская-29», арбайның «Казанский», суланың «Орёл» деп райончуттунган сорттары ажыглаттынып турар. Маңаа хамаарыштыр сорттуг үрезиннериң тарылга шөлдерин калбартыр хемчеглер алдынар болгаш чаңгыс тарылга шөлүнге аңгы-аңгы сорттарны ажыглаарын эвээжедир сорулга салдынып турар.

Бистің ажыл-агыйның байдалынга чамдык шөлдерге кызыл-тастың бажы өртенээр чорук хаая эвес таваржып турар. Мону болдурбас сорулга-биле хораннаашкынны февральда чоруткан бис. Бо хүнерде төп шаның ажылчынары үрезин материалының үшкү арыглаашкынын чоруттушаан, арыглаттынган үрезиннерни удур-ла хораннап турарлар.

Часкы хову ажылдарының үезинде сорт участоктарынга чажылданың агротехниказын шыңгыы барымдаалавышаан, келир чылдың үрезин фондузун тургузуп алырынче кол кичээнгейни угландырар бис. Бо сорулга-биле часкы тарылгада бригада бүрүзүнге сорт участогун ангылаары көрдүнген. Бо чылдың тарылгазында бир кол кичээнгей хөрүүнү шын ажылдан кылырынче угланган турар апаар. Мону барымдаалаш, совхозтуң тускай эртемнилери черни ажылдан кылырының агротехниказын механизаатор кадрлар-биле өөренир бөлгүмү организастаан. Барык үш ай үргүлчүлеп келген бо өөредилгени агроном А. Сүдер-оол, инженер В. Буркин олар эки эрттирип келген. Моон-биле чергелештир херээжен уругларны механизатор мергежилге өөредири база кол кичээнгейге алдынган. Чижээлээрге, часкы тарылгага ажылдаар механизаторларны четчелээр үеде № 7 бригаданы чүгле херээжен трактористерден тургузар деп турар бис, оон бригадири, агроному база херээжен улус болур. Тарылганы чогуур үеде эгелээринде тарлаларны чогуур өйде белеткеп алыры чугула. Ам үеде совхозта трактор-хову бригадаларында чурталга бажыңнары болгаш чунар-бажыңнар, кызыл-булуңнар белеткели организастыг чоруп турар.

Беш чылдың дөртү чылының часкы тарылгазында «Тиилелге» совхозтуң тараажыларының мурнунда 13 муң кызыл-тасты, 12000 гектарга арбайны, 1000 гектарга суланы, 1800 гектарга кукурузаны, 1600 гектарга чаңгыс чылдыг сигеннерни тарыыр улуг сорулга турун турар. Бо бедик сорулганы боттандырарда бирги эолчегде часкы тарылганы эң кыска агротехниктиг хуусааларда доозары болур. Ол ленинчи юбилейге, Совет Тыванның 25 чылынга «Тиилелгениң» бүгү ажыл-ишчилериниң күш-ажылчы белээ болур.

В. ЛУГОВСКОЙ,
совхозтуң кол агроному.

МАЛЧЫННАРНЫҢ МААДЫР ИЖИ

Тес-Хем районнуң «Чодураа» колхозунуң хойжузу Оюн Авиданың хойларының төрүүр түлүк үези эрте берген, ам хүнде ийи-чаңгыстан турар. Төрээн 312 хойнуң хураганнары шупту менди алдынган. Ында сакманщиктер Билзетмаа Сарыг-оол, Мандалмаа Кара-оол тус-тузунда 112—98 хураганны эки ажаап, доруктуруп турарлар.

ЧУРУКТА: хойжу Оюн Авида.

А. ДЕМБРЕЛЬДИҢ фотозу.

КЫШТАГЛАРДАН МЕДЭЭЛЕР

☆ «КОММУНИЗМЧЕ ОРУК» колхозтуң төрүүр хою 21 коданда кыштап турар. Совет Тыванның 25 чылынга чедиишкиниг ужуражыр дээш малчыннар социалистиг чарышты калбартып, бедиткен хүлээлгелерни алган.

Колхозта 10 муң ажыг төрүүр хойдан 4852 хой оолдаан, оон 4899 хураганы менди. Бирги бригада төрээн 1209 хойдан 1231 хураганны, дөртү бригада 1113 хойдан 1125 хураганны эки доруктуруп турар.

Хойжулар К. Чигжит 358 хоюндан 368 хураганны, Ч. Дамдың 358 хоюндан 358, Ч. Соскум 151 хойдан 155 хураганны камгалап алган, менди өстүрүп турар. Ол ышкаш хойжулар С. Базыр, К. Суван, С. Самбыр оларның чаш-малы база менди.

Б. ЧООДУ.

Эрзин район.

☆ «ТЕС-ХЕМ» совхозтуң ийги бригадазының малчыннары кышты чедиишкиниг доозар дээш күжениишкиниг ажылдап турар.

Салбырда төрүүр 3329 хойдан 2062 баш төрээн, оон 2089 хураганны менди алган. Район Совединиң депутады, мурнакчы малчын Ч. Саарның коданындан 314 хой төрээн, оон 337 хураганы менди. Ол ышкаш С. Чинчирмаа 353 хойдан 356 хураганны, В. Дудаа 75 хойдан 76 хураганны алган.

Хойжуларның идегелдиг дузалакчылары сакманщиктер Б. Өнермаа, Б. Кара-кыс, С. Чечен оларның үлегерлиг ажыл-ижин база мактаар херек. Төрээн хойга, чаш хураганга чиртир чем кыштаглардa бар.

А. АРТЫНА.

Тес-Хем район.

СОВЕТТЕР БОЛГАШ АМЫДЫРАЛ

ОРГАНИЗАС-МАССАЛЫГ АЖЫЛДЫҢ ДЕҢНЕЛИН БЕДИДЕР

СЭКП Төп Комитединиң кодээ болгаш суур Советтериниң ажылын экижидер дугайында ийи чыл бурунгаар үндүрген доктаалында Советтериниң организас-массалыг ажылын улам сайзырацгайжыдар дугайын айыткан. Чер-чер Советтериниң сессияларында, күүскомнарының хуралдарында тус черниң ажыл-агый, культура тургузуушкунунга хамаарышкан чугула айтырыгларны тургузуп, шинтпирлеп турар. Каа-Хем. Танды, Бии-Хем, Кызыл район, хоорай Советтериниң күүскомнары СЭКП Төп Комитединиң ол доктаалын күүседир, кодээ Советтериниң организас-массалыг ажылын сайзырацгайжыдар дээш элээн хемчеглерни алган. Эки ажылдыг кодээ, суур Советтерге ол күүскомнарның удуртулгазында турар Ильинка, Аржаан, Дүрген, Шынаа, Хову-Аксы Советтерин адап турары таварылга эвес.

Ынчалза-даа Советтериниң организас-массалыг ажылын сайзырацгайжыдып, ылаңгыя хүлээп алган шинтпирлериниң күүселдезин организастап турарында улуг четпестер бар. Маңаа чамдык чижектерни көрээл. Бай-Тайга район Совединиң күүскомунуң (даргазы Р. Хунай-оол) килдистериниң удуртукчулары ажылының дугайында отчёдун чон мурнунга бербээн, кодээ черлерже олар ховар үнүп турар. Чамдык кодээ, район Советтериниң комиссиялары кошкак ажылдан келген. Барыын-Хемчик район Совединиң административтиг, иазы четпээн уруглар, бок үнүштер-биле демисел талазы-биле комиссиялары отчёттуг үеде ажылдаваан. Штаттан дашкаар оргкилдисти райкүүском чаныңга тургусса-даа, ол килдис ат кырында артып калган. Районнуң улус чырыдыышкын килдизи семинарларны эрттирип турган, аңаа Советтер активин хаара тутпайн турган.

Районнуң Кызыл-Мажалык, Аксы-Барлык Советтериниң ажылында четпестер хөй. Ындыг турбуже эки ажылдыг Эрги-Барлык кодээ Совединиң ажылын өске черлерге нептередир, дуржулга солчур дугайында райкүүском ажыл чорутпаан. Кодээ Советтериниң ажылын Чөөн-Хемчик райкүүскому база-ла четпес удуртып турар. Совет ажылдакчыларның доктаамал өөредилгезин ында организаставаан. Чамдык ажыл-агыйларның удуртукчулары, чижээлээргe, «Тыва» совхозтуң директору турган эш Грудинин кодээ Советтиң шинтпирин күүсетпейн, сессияларга, күүском хуралдарынга киришпейн турган. «Сүт-Хөл» совхозтуң директору эш Түрген-оолда тус черниң эрге-чагырга органиарын тоовайн, чаасказан шинтпирлээр хөөн база бар. Чөөн-Хемчик район Совединиң чанында 9 доктаамал комиссия отчёттуг үеде ажыл планы чок, боттарының хуралдарын чыылдырбайн келген. Кодээ Советтериниң ажылының стилин болгаш методун сайзырацгайжыдар дугайында райкүүском тодаргай хемчеглерни албаан.

Тес-Хем районда мал ажылын хөгжүдер хемчеглерни ажылдан кылгаш, ону амыдыралга боттандырарын колдуунда күүсетпээн. Мал ажылын эртемге үндезилеп сайзырадырынга контрольду райкүүскомнуң талазындан суларатка. Малчыннарның амыдырал хандырылгазынче эвээш кичээнгейни салып турар. Бо дугайында район Совединиң отчёттуг сессиязынга шыңгыы шүүмчүлелдер үнүп турган. Районнуң улус ажыл-агыйының өске-даа адырларында четпестер бар. Районда культура албан черлериниң, харылзаа салбырының хереглекчилер иитилелиниң ажылын экижидеринче углавган шинтпирлер хөй-даа болза, ол черлериң ажылы шоолуг экиживейн турар. Амыдырал хандырылга, коммунал ажыл-агый черлеринге хомудалдар райкүүскомга хөй-биле кирип турза-даа, чогуур хемчеглер алдынмаан. Хуу малды иитиниң малындан аңгылаар, ону доктаатка норма өзугаар тударын чурумчударын районнуң Советтери шудургу чедип алыр ужурлуг.

Советтер ажылдакчыларының тускай өөредилгезин Эрзин, Тес-Хем, Өвүр, Бай-Тайга районнарда суларатка. Кичээлдерни өөредилге планын өзугаар чоруттайн, бүгү-ле айтырыглар талазы-биле лектория хевиринче шилчиткен. Чер-чер Советтериниг сонгулда эткен. Советтериниң депутаттарынга, удуртур ажылдакчыларынга дыка хөй чаа кижилер сонгуткан. Олар-биле семинарны чорудуп, хүн бүрүнүң дуазазын оларга көргүзерин күүскомнар утпас ужурлуг.

Чамдык таварылгаларда депутаттарның негелдезинге, шүүмчүлелдиг саналынга кичээнгей салбас чоруктар бар. Бии-Хем район Совединиң депутады А. Доспан Малиновка фермазында магазин чок, автолавка ховар келир, августан бээр кино көргүспээнин сессияга каш удаа шүүмчүлеседаа, райсоветтиң күүскому чогуур хемчеглер албаан. Тожунуң Ырбан суурунда амыдырал хандырылга комбинадының ажылын эш Цупинин ыыцгыы шүүмчүлээн. Ынчалза-даа Тожу райкүүскому комбинаттың ажылын экижидеринче кичээнгейни ам-даа эвээш салып турар.

Кодээ болгаш суур Советтериниң эргелери болгаш хүлээлгелери дыка калбарган. Ону долузу-биле биддилиг ажыглаарын чер-чер Советтериниң күүскомнары чедип алыр болгаш организас-массалыг ажылын ол эргелерге, хүлээлгелерге дүүштүр сайзырацгайжыдары негеттиниг турар.

Ажылчы чоннар депутаттарының Советтериниң баштайгы сессиялары эткен. Аңаа күүскомнарның, оон килдистериниң эргелекчилерни бадылап, доктаамал болгаш өске-даа комиссияларны тургускан. Оон аңгыда сонгулда кампаниязының үезинде сонгукчуларның берген чагыгларын түүнеп чугаалашкаш, оларны күүседириниң дугайында шинтпирлерни хүлээп алган. В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл оюнга база Совет Тываның 25 чылынга уткуштур алган социалистиг хүлээлгелериниң күүсеттинин турарын чугаалажып көрген.

Н. КУНЧУП,
Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң оргкилдизиниң эргелекчизи.

База бирээ немешкен

Торгалыг суурда амыдырал хандырылга болгаш садыг организацияларының коллективи план өзугаар «Торгалыг» совхозтуң Чоза деп черде хойжу бригадазының төвүнге концерт көргүзери-биле марттың соолгу бир чылыг хүнүнде чедип келген. Хойжулар бистерни мурнай чыглып келгилээн, чунар-бажыңнаан, садыглаан, библиотекага номчаан номун дужааган, номчуваанын бижидип алган турлар.

Куу-Даглар дужундан чүктешкилиг кижи бригада төвүнче аъдының барык-ла даалыы-биле дүрген чоруп олурарын көрүп кааш, хойжу Анай-оол: «мээң дузалакчым-дыр, чежени эккел чор ирги» дээш, кажааже базыпты.

— Бедик сарала хойнуң оглу-дур. Улуг, шыырааа аажок чүве-дир. Бичии клеткаже киирип ап көрүцер — дээш, ак баштыг сарымзык хураганны ъат кырындан ап бергеш, ничеези долдур сиген суп алгаш, дузалакчы хойжу Хүр-оол ол дораан дедир чорупту.

— База бирээ немешти — деп, чугаалап чоруй, хойжу Анай-оол чаш хураганны кажаа иштинче киире берди.

Эрткен чылын шериг албанындан келген дораан хой ажылынга кирген Доңгак Хүр-оолду демги ол хойжу мактап чугаалай-дыр. «Ажылга кежээ, эрес-ле эрдир бо. Чүгле дузалакчы кадарчы эвес, 96 хураганны сакман аргазы-биле доруктуруп турар болгай».

Хүр-оол — бригадада хойжуларга беседа, номчулга чорудар идеиейлиг агитатор.

ЧУРУКТА: Доңгак Хүр-оол.

Созу болгаш фотозу С. БЮРБЮНҮҮ.

Өвүр район.

Негелде чөптүг

Бии-Хем районнуң «Өөк» совхозунуң Чаңгыс-Аяа деп черде хой ажылының фермазының малчыннары бо кыжын эрестиг ажылдаавнар. Кыштың байдалы берге-даа болза, олар хойларны болгаш чаш хураганнарны менди камгалап алганнар.

Хойжулар кыштың соок үезин шыдап эткени ышкаш, частың хат-кабыскалыг, өл-шык үезинде хойларны болгаш чаш хураганнарны хорамчага таварыштырбас дээш бүгү-ле хемчеглерни ап турарлар.

Оон-биле кады совхозтуң удуртукчуларынга малчын өөрүмнүң хомудалын илередирин күзедим. Малчыннарга автолавка айда бир катап келзе келир, чамдыкта келбейн-даа баар. Кыштаглаашкынның үезинде садыглап чоруур чай-шөлээн малчыннарда чок деп чүвени совхозтуң удуртукчулары канчап бодаваайн турарыл? Малчыннарга кино көргүзүү бүдүн чыл иштинде чаңгыс катап болган. Концерт болбаан. Лекция, беседа ховар болур. Почта доктаамал келбес. Ындакайда келгенде, чыгдынган хой солуннарны хары угда эккээр, номчуг четтигери берге.

Бистериң амыдырал байдалывысты, культурлуг хандырылгавысты сонуургап көрүнер деп, малчыннар негеп тур.

О. УЙНУК-ООЛ.

КООПЕРАТОРЛАР ОТЧЁТТАП ТУР

Кооперация ажылдакчылары хуучуларның хуралынга отчёдун кылып, ажылынга доңгум-дуза болур сүмелерни ап турар. Таңды районнуң «Тиилелге» совхозунда ажылчын кооперацияның баштаар чери хуучулар хуралынга отчёт кылгаш, садыг ажылын сайзырацгайжыдып турган, ажылчы чоннуң хандырылгазын экижидеринче угланган чугула арга-сүмени алган.

Ажылчын кооперацияның садыгжылары эткен чылын бараан саарылгазының, белеткелдің болгаш хөй-иитиниг чемненилгезиниң планнарын ажыр күүсеткен болгаш бо чылдың эткен айларында эки көргүзүглерни чедип алганын рабкоонтуң баштаар черинің даргазы С. Иргит иletkелинге чугаалаан. Магазиннерде, автолавкаларда садыглап турар О. Кама, О Доржу, М. Ондар, А. Максимов, В. Красильников ышкаш мурнакчы садыгжылар хөй. Ажылчын кооперацияның садыг четкилери эткен чылын ажылчы чоннга 1033,8 муң рубльдің үлетпүр болгаш аъш-чем барааннарын саткан ийикпе, азы план 101,8 хуу күүсеттинген.

Өре-самчыгдал кызырлып турар, эткен чылын 2600 рубль түңнүт өре-самчыгдал болган. Саарылга планының эки күүселдезинин, өре-самчыгдалдың кызырлып келгенинин түңелинде күрүне банкызынга төлээр өре үзүлген. Садыгжыларның болгаш хөй-иитиниң чемненилге черлериниң ажылдакчыларының ажылынга лаңгыы комиссиязының база бухгалтерия аппарадының шыңгыы контрольду тургусканының ачызында ажылдакчыларның харыысалгазы болгаш садыг хандырылгазының культуразы бедээн.

Рабкоонтуң баштаар чери, магазиннериниң, столоваяларының эргелекчилери бүдүрүлге тудугларын кылырынче, бар оран-саваны септээринче кичээнгейни салып келген. Эткен чылын тудутга, септелгеге көрдүнген 4 муң ажыг рубль акша-хөреңги бүрүн ажыглаттынган, аъш-чем складын, ийи садыгжы ажылдаар магазинин ажыглалга киирген. Магазиннериниң, столоваяларның септелгези бүрүн кылдынган, оттулар чүүл четчири-биле дүжүртүнген. Организастыг ажылдың түңелинде кыштың соогунда бергедээшкин болбаан.

Кооперацияга хуучу кежигүннер киирип алыр план күүсеттинмээн, садып алыкчыларның ортузунда таймылыр ажылы кошкак. 1966 чылда тудуп эгелээн гараж ам-даа доозулбаан, рабкоонтуң машиналары ажык черде турун, чолаачыларның ажылдаарынга таарымча чок, кыжын бергедээшкиннер таваржып турар. Садыгларга кирип турар барааннарның ассортиментизи кызыы, ыракта чурттап, ажылдап турар малчыннарның хандырылгазында четпестер ам-даа уламчылавышаан. Хуралдың киржикчилериниң чөптүг шүүмчүлелин барымдаалаш, бо чылын чорудар хемчеглерни бадылаан.

Бет чылдың дөртү чылында 1098 муң рубльдің бараанын саарылгага үндүрер, хөй-иитиниң чемненилге черлери 52 муң рубльдің чемнин белеткеп, чемненикчилерни хандырар, белеткээн чемнин шынарын бедиктиишаан, ассортиментизин көвүдедир, кооперацияның хуучу кежигүнүнге 35 кижини киирип алыр. Тудуг талазы-биле конторану улгаттырып, эде кылыр болгаш дөрт садыгжы ажылдаар магазиннинің тудуун чорудар.

М. БУГАЖЫК.

* * *

Кызыл хоорай Совединиң «Тере-Хөл» колхозунда кодээ кооперация артельдің кежигүннерин болгаш Күнгүртүг суурнуң чурттакчыларын, школаның интернадын, медицина болгаш уруглар албан черлерин үлетпүр барааннары болгаш аъш-чем-биле үзүктелиишкин чокка хандырып келгенин хуучулар хуралы демделээн. Хуучуларның хуралынга сельпонуң баштаар черинің даргазы М. Идам, суурда аъш-чем магазининин эргелекчизи Д. Мунзук, үлетпүр барааннар магазининин эргелекчизи К. Чыпсынмаа олар отчёттар кылган.

1968 чылда сельпо 535,7 муң рубльдің үлетпүр болгаш аъш-чем барааннарын саткан ийикпе, азы план 104,6 хуу күүсеттинген. Ыракта хойжу бригадаларның болгаш бода мал фермаларының малчыннарының садыг хандырылгазы экижээн. Белеткел планы 102,8 хуу күүсеттинген. 1969 чылдың бирги кварталының бараан саарылгазының планы ажыр күүсеттинерин иletkелчилер бүзүреткен.

Кадрлар-биле ажыл сельпода дыка четпес, 1968 чылда ажылга 15 кижини хүлээп алгаш, 17 кижини үндүрген. Суурда магазиннерже, хойжу бригадаларда ларёктарже чорудар барааннарның хуваадазында улуг четпестер барын санал бергеннер шынгыы шүүмчүлээн. Күнгүртүг суурда хлеб быжырар чер арыг-шевер эвес, хлебтин шынары чамдыкта куду боолуп келген. Санал берген эштер Чамзырын, Шоожун, Магбын, Доржу, Даваа, Ламажап, Бегзи болгаш өскелердаа садыгның культуразын бедидеринче, үлетпүр бараанларының болгаш аъш-чемнин ассортиментизин көвүдедиринче сельпо баштаар черинің, магазиннер эргелекчилериниң кичээнгейни угландырган.

Хуучулар хуралы сельпонуң ажылында четпестерни чайладырының хемчеглерин айыткаш, 1969 чылда бараан саарылгазының планнарын боттандырарынга эргежок чугула чагыг-даалгаларны Күнгүртүгүнүң садыгжыларынга берген. Беш чылдың дөртү чылының планныг сорулгаларын хуусаа бетинде күүседип, ажылчы чоннарның садыг хандырылгазын улам-на экижидер дээш садыгжылар, хөй-иитиниң чемненилге черлериниң ажылдакчылары социалистиг хүлээлгелерин алган.

М. САНЧАЙ.

БӨГҮН ДЕЛЕГЕЙДЕ · даштыкы информациялар · болуушкуннар

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 99 чылынга белеткел

СОФИЯ. (СЭТА). Болгар-совет найыралдың Софияда музейи В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 99 чылынга белеткелди кылып турар. Ында лекторийни организастаан, аңаа Ленин болгаш ленинизм дугайында илеткелдерни болгаш лекцияларны иомчуп турар. Музейниң әртем ажылдакчылары, музейниң чанында Әртем төвүлелиниң составында турар көскү әртемденнер наймысылаалдың бүдүрүлгелеринге болгаш албан черлеринге илеткелдерни кылып, беседаларны чорудуп турар.

Музей ажылдакчыларының инициативазын әзугаар В. И. Ленинниң чогаалдарын өөренир талазы-биле болгүмнерни заводтарда, өөредилге черлеринде болгаш София гарнизонунуң шериг кезектериниде тургускан. Улуг баштыңчының болгаш Болгарияга ооң идеяларының салдарының дугайын чугаалап турар материалдарның болгаш документилерниң чаа делгиирин бо кайгамчык хүннүң бүдүүзүнде музейге ажыдар.

Фин коммунистерниң XV съездизи ажыттынган

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА-ның корреспондентизи). Апрель 3-де Хельсинкиде Культура ордузунга фин коммунистерниң XV съездизи ажыттынган. Финляндияның бүгү округ организацияларындан 479 делегаттар болгаш 400 хире аалчылар съездиде олуржуп турар. Съездиниң делегаттары партияның Төп Комитединиң отчёт илеткелин дыңнап, чаа программаның, чаа уставтың төлевилелдерин чугаалажып көөр болгаш партияның удуртукчу органнарын соңгуур.

ФКП-ниң Даргазы Аарне Сааринен съездини ажыткан. Чыылганнар СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү А. Я. Пельше баштаанны Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының төлээлеринге, ажы-дүңма өске-даа партияларның съездиге келген төлээлеринге диңмиттиг адыш часкашкыны-биле байыр чедирген.

Амгы съездиниң кол сорулгазы, бистиң партиявыстың политиктиг чаңгыс эвин быжыглаары болур деп, А. Сааринен чугаалаан. Ооң баштайгы чугула белеткели болза, партияның иишти политиктиг шугумун ажылдан кылыры болган турар ужурлуг.

Иштики политиктиг айтырыгларга хамаарыштыр ФКП-ниң Даргазының демдеглээни: чазакка коммунистерниң киржири чурттун тайбыңга ынакшылдыг даштыкы политиказын боттандырарынга, Финляндияга демократияны улам ыңай хөгжүдеринге дузалап турар.

А. Сааринен делегей байдалынга база доктаап, антиимпериалистиг бүгү фронтунуң хөделиишкиннериниң чаңгыс эвиниң мырыңай эргежок чугула болуп турарын демдеглээн.

БУР-нуң ЧАЗААНЫҢ МЕДЕГЛЕЛИ

СОФИЯ. (СЭТА). БТА агентилел Болгарияның Улус Республиказының чазаанның медеглелин дамчыткан. Ол медеглелдиң текстизин адаанда парлаан: хөй чылдарның дургузунда Кыдат Улус Республиканың чамдык бөлүктери чаңчыл болган совет-кыдат найыралды кыдат улустуң медерелинден ырадырын, Совет Эвилелинге болгаш совет улуска хамаарыштыр коор хөөн чок болгаш өжөннинг чоруктуң байдалын тургузарын сагыштыы-биле үргүлүү оралдажын турар. Совет Эвилели биле Кыдат Улус Республиканың аразында тургустунган кызыгаар дугайында маргылдааны үндүрүп, чурт-девискээр талазы-биле чүүн-биле-даа бадыткаттынмаан негелделерни өөн-биле тургузуп турар-дыр. Фактыларны каржызы-биле хажыдын, Кыдатка хамаарыштыр найыралдың болгаш ак сеткилдиг дузаламчының ленинчи политиказын бужартадып турар-дыр, Совет Эвилели ол политиканы Октябрь революциязының баштайгы хүннеринден эгелээн өскерилге чокка удуртулга болдуруп турар. Ажык антисоветизмниң угланыышкынын удуртулга болдурган кыдат эрге-чагыргалар соолгу үеде калчаалыг чөнгээлерни үүлгеткен. Олар Ыраккы Чөөн чүкте Уссури хем районунда совет-кыдат кызыгаарга чепсектиг месилдежиишкинни болгаш хан тогүүшкүнүн организастаан.

Делегейде дүшкүүрлүг чоруктуң чаа одаан Даман ортулукка сагыштыы-биле тургузар дээн антисоветчи чөнгээлериниң буруулугларының ораалдажыышкыннарын болгар улус шыңгыы буруу шаап тур. Ындыг янзылыг чөнгээлерни социалистиг чурттарның эрге-ажыктарынга, ооң иштинде кыдат улустуң эрге-ажыктарынга удур угландыр-ган деп чүвени болгар улус чаңгыс эп-сеткил-биле медеглеп тур. Ол чөнгээлерни антиимпериалистиг иишти фронтунуң чаңгыс эвинге удур угландырган болгаш херек кырында тайбыңның база социализмниң дайзынларының эрге-ажыктарынга бараан болуп турар. Болгарияның Улус Республиказының ажылчы чоннары боттарының кызыгаарларын камгалаар дээш туржуп турар совет улустар-биле база оларның алган хемчеглери-биле боттарының бүрүн эп-сеткил каттыштырылгазын илергейлээн.

Бо чылдың март 29-та ССРЭ-ниң чазаанның Медеглели совет-кыдат кызыгаарның база Совет Эвилели биле Кыдат Улус Республиканың аразында харылзааларның хөгжүп келген дугайында төөгү талазы-биле шыныг үүлдү делегейниң бүгү хөй-иишкининге шын болгаш ылаптыы-биле коргүскен.

Кыдат эрге-чагыргаларның буруузу-биле тургустунган байдал турзажок, бодунуң тайбыңга ынакшылдыг чайгылыш чок политиказынга шынчы ССРЭ-ниң чазаа совет-кыдат кызыгаарда байдалды чогумчудар талазы-биле практиктиг хемчеглерни саадал чокка алырын саналдаан. Совет чазак нарыыдажыышкынны болдуруп болгу дег хөделиишкиннерден ойталаар болгаш чөрүлдөөлер тургустунуп келзе, оларны дүвүрөөзин чок байдалга чугаалажыышкынларының аргазы-биле шиитпирлээрин эгелээр деп, КУР-нуң чазаан кыйгырган.

Болгарияның Улус Республиказының чазаа ССРЭ-ниң чазаанның медеглелин база совет-кыдат кызыгаарга чогумчуладыг байдалды тургузарынче, быжыг тайбыңны болгаш айыыл чок чоруктуң хандырарынче, совет болгаш кыдат улустарның аразында найыралдың, кады ажылдажылганың харылзааларын тургузарынче ооң угландырган ак сеткилдиг күженнишкиннерин, а ол ышкаш совет болгаш кыдат албан төлээлекчилериниң аразынга 1964 чылда Пекинге эгелээн сүмележилгелерни эп-не чоокку үеде катап чорудар дугайында ооң саналын чугаа чокка деткип тур.

Тургустунуп келген айтырыгларны империализмге удур иишти демиселдиң эрге-ажыктарынга, тайбың болгаш социализм хереэниң эрге-ажыктарынга таарыштыр чугаалажыышкыннарның аргазы-биле шиитпирлээриниң эргежок чугулазын Кыдат Улус Республиканың чазаа бүгү шыңгыызы-биле коор боор дээрзинге Болгарияның Улус Республиказының чазаа идеп тур.

Улуг ужур-дузалыг аян-чорук

РАБАТ. (СЭТА). Марокконуң Хосталга болгаш социализм партиязы ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорныйның Марокконга албан өзүзүнүң аян-чоруунга холбаштыр медеглелди парлап үндүрген.

Бо найыралчы аян-чорук марокко улустуң сеткил-сагыжын өөрткеп, делегейде баштайгы социалистиг күрүнеге хамаарыштыр ооң магадаашкыны болгаш эп-сеткил каттыштырылгазы эки биллингир болгай деп, медеглелде чугаалаан. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының аян-чоруу ийи чурттуң аразында техниктиг болгаш экономиктиг үре-түүнеддиг кады ажылдажылганың чаа үезин ажыдып турар, ол кады ажылдажылга Марокконуң иедээ ажыл-агыйын болгаш үлетпүрүн хөгжүдеринге, ооң даштыкы садыын калбартырынга дузалап турар болгай деп, медеглелде демдеглээн.

Н. В. Подгорныйның Марокконга аян-чоруун чурттун политиктиг хамаарышпас чоруун быжыглаарынга, бүгү делегейде депшилгелиг күштер-биле ооң харылзааларын хөгжүдеринге дузаалаар дээрзинге Хосталга болгаш социализм партиязы бүзүрелдиг деп, медеглелде демдеглээн.

Бельги коммунистерниң КЫЫГЫРЫЫ

БРЮССЕЛЬ. (СЭТА). Бельгияның Коммунистиг партиязының ТК-ның пленуму америк империализминиң болгаш Барыын Германияда өжөөнзирек күштериниң агрессчи чимзенишкиннеринге шиитпирлиг ойтур шавымышкынны бээр деп, чурттун ажылчы чоннарын, политиктиг партияларын, профэвилелдерин болгаш хөй-иишти янзы-бүрү организацияларын кыйгырган. БКП-ниң даргазы М. Дюмонуң илеткелин чугаалажып көрген соонда, пленумнуң хүлээп алган резолюциязында демдеглээни: тайбыңны камгалаар болгаш быжыглаары тайбыңга ынакшылдыг бүгү күштериниң соксаал чок өөрүлдезинден, тайбын, айыыл чок чорук дээш, дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырар, демократия дээш демиселге калбак улус массаларның ең идепкейлиг киржиринден хамааржын турар.

БКП-ниң Төп Комитеди Вьетнамда америк агрессияны соксадырын чедип алыр сорулга-биле тодаргай хемчеглерни алырын Бельгияның чазаандан негээн. Хосталганың Национал фронтузун база вьетнам улустуң даштыкы холгаарлаашкын чокка хосталгага болгаш хамаарышпас чорукка эргезин хүлээп көрүп, Бельгия биле ВДР-ниң аразынга дипломаттыг харылзааларны тургузарын БКП-ниң ТК негээн.

БКП ТК-ның пленумунуң резолюциязы Варшава Керээзинин киржикчилери күрүнелериниң бүгү европа чурттарынга Кыйгырыында көдүрүп үндүрген санаалдарынга түүнелдиг харылыны саадал чокка бээринче Бельгияның чазаан кыйгырган.

Бельги коммунистер Герман Демократтыг Республиканы болгаш Европада тургустунган кызыгаарларны хүлээп көөрү дээш база туржуп турар. Бүгү Германияны төлээлээр базаа ядролуг чепсекти холга киирип алыр дээр негелделериниң ГФР-ниң ойталаарын Бельгияның коммунистери негээн. Бельгияның НАТО-дан үнериниң дугайында негелдеги БКП ТК-ның пленумунуң резолюциязында бижээн.

Дайынчы чорудулгалар

ХАНОЙ. (СЭТА). Мурнуу Вьетнамны хостаарының Улусчу чепсектиг күштериниң чоруткан дайынчы хемчеглериниң түүнелинде, америк командылаалдың «дайынны дилеп тывар болгаш узуткаар талазы-биле» стратегиязы бүрүн буураашкынга таварышкан.

Вьетнам информация агентилелиниң дамчытканы-биле алырга, март 21-ден 27-ге чедир Куангчи-Тхыатхиен районга (Төп Вьетнам) мурнуу-вьетнам патриоттар дайынның 700 ажыг солдаттарын болгаш офицерлерин сандан үндүрген. Хыонхоодан мурнуу талаже Танвань секторга шаап халдаашкынныг хемчеглериниң түүнелинде, америк шериглер 170 солдаттарын болгаш офицерлерин олуртун база балыгладын когараан.

Март 21-ден 23-ке чедир № 12 стратегтиг оруктуң районунга тулчуушкуннарның болгаш АКШ-тың Фубойда кол базазын артиллерия-биле боолаанының түүнелинде, 250 америк солдаттарны болгаш офицерлерин узуткаан, 21 самолётту болгаш 50 шериг чүүк машиналарын чок кылган. Март 26-да Фузиа артка Мурнуу Вьетнамны хостаарының Улусчу чепсектиг күштериниң дайынчылары шериг техниказын сөөрткен демир-орук составын аңдарын дүжүргеп болгаш ону камгалап чораан таңнылы шериглерни бүрүн чок кылган.

Март 20-де Нганганьда америк парашютчуларының лагеринче патриоттарның хенертен халдаанының түүнелинде, 300 ажыг американнар өлүрткен болгаш балыглаткан, 12 артиллерия бооларын болгаш миномёттарны, 12 бронетранспортёрну, ок-чемзектиг болгаш кыыр чүүлдүг 6 складты узуткаан.

Күш-ажыл биле капитал

ИТАЛИЯ

РИМ. Бензин кудар станцияларның болгаш колонкаларның ажылдакчыларының иишти национал ажыл соксадыышкыны бүгү Италияда үргүлчүлевишаан. Ажыл соксатканнар ажыл төлевирин бедиерин негээн. Болонья хоорайны бүгү-иишти ажыл соксадышкыны хаара туткан. Ол хоорайның ажылчы чоннары полицияның кара туразында ажылдаашкынынга удурланып турар. Полиция ажыл соксадышкынының эдээн каш киржикчилерин тудуп хоругдаан соонда дораан-на тус черниң күш-ажыл палатазы ажылчы чоннарны ажыл соксадышкынынче кыйгырган. Терин хоорайга профэвилелдериниң кыйгырыын өзугаар тус черниң джут фабриказының ажылчыннары-биле эп-сеткил каттыштырылгазының бүгү-иишти ажыл соксадышкыны болган. Олар 120 ажылчыннарны үндүрер дээн администрацияның шиитпиринге удурланыышкынның демдээ кылдыр будүрүлгени ийи неделяда эдээн келген болгаш ам-даа үргүлчүлевишаан. Тер-ниниң 10 муң ажыг ажылчынары болгаш албан-хаакчылары ажыл соксадышкынынга киришкен.

ЯПОНИЯ

ТОКИО. Японияның ажылчы чоннары ажыл төлевирин бедидер, социал страхованиениң болгаш медицина хандырылгазының системазын экижидер дугайында негелделерин деткириниң чаңгыс аай хөделиишкиниериниң хүнүн өрттирген. Чурттун хөй хоорайларында ажыл соксадышкыны, митингилер, чыскаалдар болгулаан.

АКШ

НЬЮ-ЙОРК. АКШ-тың чөөн талакы эриниң ажыл соксаткан докерлери-биле эп-сеткил каттыштырылгазының демдээ кылдыр Чаа Орлеаниың порт ажылчыннары ажыл соксадышкыны хаара туткан порттардан кээп турар чүүктү дүжүреринден ойталаан. Бостонну, а ол ышкаш Мексика мугулдурда элээн порттарның докерлери боттарының амыдыралчы эрге-ажыктары дээш демиселди үш ай ажыг үеде чорудун турар. Будурулге эдлери ажылчыннарның чөптүг негелделерин хандырарындан шуут ойталавышаан.

«Америкэн айрлайнс» дээр ужар чүүл кампаниязының хандырылга ажылдакчыларының үш неделяда үргүлчүлеп келген ажыл соксадышкыны ажыл соксатканнарның тиилелгези-биле доозулган.

(СЭТА).

ПКАП ТК-ның пленуму

ВАРШАВА. (СЭТА). Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының ТК-ның пленуму Варшавада ажыттынган. Пленумну ПКАП ТК-ның Бирги секретары В. Гомулка даргалап турар.

Съездиниң хүн чуруму — 1971—1975 чылдарда улус ажыл-агый планын ажылдан кылырынга холбашкан айтырыгларны болгаш улус ажыл-агыйынга капитал салыышкыннарының ажыктын бедидер талазы-биле сорулгаларны чугаалажып көөрү, коммунистиг болгаш ажылчын партияларның Москвага болур делегей Чөвүлел хуралынга белеткел дугайында, Варшава Керээзинин киржикчилери күрүнелериниң Политиктиг консультативтиг комитединиң Будапештиге Чөвүлел хуралының дугайында информацияны дыңнаар.

Чазактың шиитпири

КОТОНУ. (СЭТА). Дагомеяның чазаа Котону портта порт-склад ажыл-агыйын ай хуусаадан эрттирбейн национализастаар дугайында шиитпирни чарлаан.

Хөй-иишти ажылдар, транспорт болгаш харылзаа министерствозунуң контролюнда турар күрүне организациялары моон соңгаар 'чүүктү чүдүрер, дүжүрер болгаш кадагалаар ажылдарны эргелеп башкарар болур.

Мынчага чедир хуу фирманың холунга турган порт-склад ажыл-агыйын национализастаан чорук чурттун ол ең улуг портунга чүүктү сайгарарын дүргедедиринге дузалаар.

—●—

ЯХЬЯ ХАН ПРЕЗИДЕНТИНИҢ ХҮЛЭЭЛГЕЗИН БОДУНГА АЛГАН

ЛОНДОН. (СЭТА). Генерал Яхья Хан Пакистанның президентизиниң хүлээлгезин бодунга алган. Рейтер агентилелдиң корреспондентизиниң дыңнатканы-биле алырга, ол дугайын Пакистанның найысылалы Равалпиндиге тускай чарлаан. Информация болгаш радио дамчыдылга министерствозунуң медеглелинде чугаалааны болза, Яхья Хан президентиниң хүлээлгезин күүседирин чурттун чаа конституциязын ажылдан кылбаан шаанда үргүлчүлээр.

Америк шериг комиссиязының толээлекчизи: «Ындыг солдат биске кончуг-ла таарыжыр ийик».

Америк «Гардиан» журналдан алган чурук.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

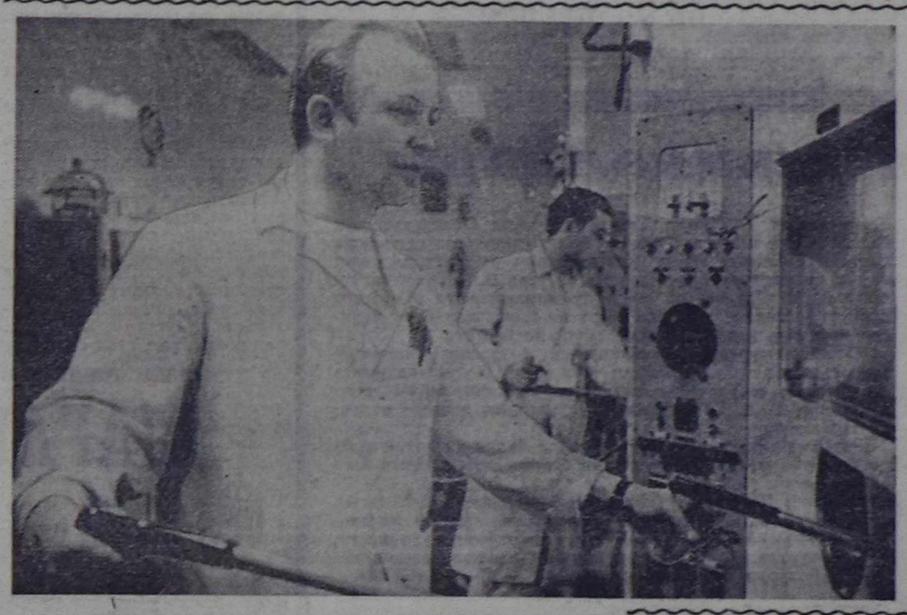

Венгрияның әртемнер академиязының изотоптар институту. Ооң ажылдакчылары 1959 чылда даштыкыдан алган продукциязын ада-чурттунда хереглекчилериниң аразынга хуваган. Ол институт ооң соонда үш чыл эрткенде, бодунуң изотоптарын рынокче үндүргеш, ооң чүс хире хевирлерин садыг алыкчыларга чарлаан. Институт 1963 чылдан бээр ол продукциязын ГДР-ге, Болгарияга, Совет Эвилелиниге, кезик-чамдыктан Нидерландыларга болгаш ГФР-ге садыг келген. 1967 чылда ук институт чаа, амгы үениң дериглериби-биле хандыртынган лабораториялар-лыг апарган. Ооң дараазында чылда ол лабораториялар изотоптар бүдүрериниң болгаш даштыкы чурттарга садарының тулган түүнелдерни чедип алган. Ам Венгрияның радиоактивтиг изотоптары медицинада, биологтарның, эм әртемденнериниң әртемшинчилел ажылдарында, үлетпүрүнүң нефть болбаазырадыр болгаш өске-даа адырларында калбаа-биле ажыглаттынып турар.

ЧҮРУКТА: изотоптар бүдүрүп турар чер. МТИ—СЭТА-ның фотозу.

„ЧЫЛДАГААН ЭВЕС, СЫЛДАГ-ДЫР“

1968 чылдың декабрь 14-те үнген № 290 «Шын» солунга мораль темазынга холбаштырган «Чылдагаан эвес, сылдаг-дыр» деп эгелиг редакция үүлү үнгенин бистиң номчукчуларывыс эки билир. Солун арнын дашчыштыр чугаалажып көөрү-биле парлаан ол үүлүге келген харыы чагааларны допчузу-биле түүневишаан, аңаа хамаарышкан ийи чагааны мында катай парладывыс.

«Чылдагаан эвес, сылдаг-дыр» деп үүлдү солун арнынга чугаалажырынга бистиң элээн хөй номчукчуларывыс болгаш бижикчилеривис идепкейлиг киришкен. Үүлдүң кол сорулгазы арагалаар чорукка удур демиселди күштелдирери, олче хөй активти хаара тудары, хөй-иишти бо талазы-биле санал-оналын алыры турган. Редакцияга чагаа бижээн бижикчи, номчукчу бүрүзү, үүлдү болгаш аңаа холбаштыр солунга парлаттынган чагааларны номчаан кижилер оларда идип үндүртүнүп турар айтырыгларны, ылаңгыя арагалаар чорукка удур демиселди күштелдиреринин, арагачыларны солуннар арынарынга-даа, хөй-иишти ниниң мурнунга-даа кам-хайыра чок сойгалаарының чугулазын бир эп-сеткилдиг деткип турар.

Арагалаашкынның бир үнер дозу, кандыг-бир чүвеге сылдан алгаш, ой-хемчээл чокка ижеринде деп авторлар ышын бадыткааш, ооң хөй санныг чижектерин амыдыралдан көргүскүлээн. Сылдаглап арагалааш, салдыкпас арагачы болу бергеш, күрүне, хөй-иишти мурнунга, өг-бүлезиниң мурнунга хамааты хүлээлгезин уттуп чоруур кижилериниң ат, фамилияларын адап чидиби-биле шүгүмчүлээн ындыг чагааларга Б. Доюндуптуң «Далайга бодааргa», Д. Байыр-ооддуң база К. Оюнуң «Хүндүлээчел болза», С. Чигжиттиң «Бичиндеп улуунга чедер», С. Хертектиң «Чалаалгага эзирик келген» деп үүлдерни болгаш өске-даа хөй чагаалар хамааржыр. Оларга хөй-иишти ниниң арагачыларны көөр хөөн чок чоруу илереттинген болгаш оларга удур демиселдиң арга-сүмелери бижиттинген.

Ынчалзажок, чамдык чагааларда тодаргай фактылар чок, иишти сургаалда хөй, арагачыларның чижээн киирерде, оларның аттарын бижиринден дидинмээн болгулаан. Ынчангаш оларда «Мээң бир таныжым», «бир оңнүүм» деп оюскан сөстер ковудээн. Ындыг чагааларны солун арнынга үнмээни билдингир. Бистиң бижикчилер-биле чугаалажыышкынывыс сорулгазы арагачыларны сойгалаары, кезедири турган, моон соңгаар-даа ону кошкадын болбас. Оон аңгыда «Шынга» үнген үүлдерни коллективтерге чугаалажып көргени, ол талазы-биле коллективтиң бодалын илереткен чагааларны эвээш болганы харааданчыг болган.

Бистиң бижикчилеривис ук үүлге хамаарыштыр чугула болгаш хөй айтырыгларны көдүрүп келген. Ооң чижээн сөөлгу келген чагаалардан допчулап көргүзүп болур. Тес-Хем районда эш К. Намырай ындыг түүнел кылып турар: «Арага дээрге аныяк-даа, кырган-даа кижиге домей хоралыг. Арагачы кижиниң чаагай күзели өжер, өг-бүлезинден, ажыл-агыйындан чардыгар. Бистиң кижилеривис арага-дарыже хандывазын дээр болзувусса, арагалаар чорукка удур эң шыңгыы демисежир херек». «Арагалаашкын колхоз, совхозтарга улуг когарал чедирип турар. Чолаачы азы трактурист кижи ажыл кылып бээрге, ылаңгыя малчыннар оларны арагалаткаш чорудар, ооң озал-ондак-даа болур-дур» деп, Чоон-Хемчиктен О. Сайын бижээн.

Барыын-Хемчикте башкы Савар-оол аныяктарга хамаарыштыр мынчаар бижип турар: «Аныяктар клубка келгеш, аразында чугаалажып, аажок хоглуг ойнап, танцылап турда, арагачы келген соонда хамык-ла үүвени будап кааргa, шуут сагыш чоңанчыг. Кымыл ол? Өске кым-даа эвес, аныяк арагачылар-дыр. Ындыг багай чаңчылга удур аныяктар боттары шиитпирлиг демисешсе эки».

Чагаалардан каш одуруглар бо-дур. Чамдык чагааларда боду мурнунда арагалап чораан, кайы хире чазыг кылып чораанын миннип бижип турарлар база бар. Ол черле шынчы кижилер-дир. Эттинин ап чоруур ындыг эштерни бүгү тала-биле деткип дузалаар херек. Ооң чижээн дараазында парлаан ийи чагаадан көрүп болур.

• • • • • • • • •

Катаптавас мен

Амыдыралымга болган болуушкунну силерниң солунуларны дамчыштыр бижип, бодумнуң кылып чораан бүгүле частырыгларымны миннип, бүгү чоннуң мурнунга шак бо чагаажыгашты бижип, бодумнуң өөрүм база мен дег частырыглар кылып турар ийи-чаңгыс кижилер бо бижээн чагаажыгажымны номчууруун күзедим.

Элээн каш чылдар дургузунда колхоз бүдүрүлгезиниң мурнакчыларының бирээзинге санадып, ай, квартал, чыл планнарын доктаамал ажыр күүседип, колхозчуларының макталын, өртектиг бараанар-биле шаңналын ап чордум.

Мээң кылган частырыым чартык чыл мурнунда эгелээн. Частырыгны кылырда бодумнуң буруумну билбейн, арагалап эгелээн мен. Ооң соонда мен аал иштиниң ажы-төлүмүнүң, ажы-дүңма чонумнуң караанга көзүлдүр арагалап чораш, арын-нүүрүмнү оскунган мен деп чүвени миннип турар мен.

Араганы ишкен соонда эзирик кижи деп ындыг маадырдаа чок, ооң боду-биле деннежир кижи-даа чок кылдыр сагындырар. Херек кырында ындыг эвес, ол кижиниң эңне улуг частырыы.

Арага ишкеш, чурум үреп, хөй-иишти ниниң черинге база шак мындыг улуг частырыгны кылган мен. Магазинге кирип келгеш, водканы садып алгаш, ол-ла черге ишкеш, 5 метр баргаш ужуп калган болгаш бодумнуң кадыымга база улуг хораны чедиргениим менээ ам кончуг чөгенчиг кылдыр сагындырар-дыр.

Мээң ургуларым үш болгаш ийизи школада өөренип турар, бичези детсадта. Ынчангаш мен бодумнуң көргүскен төлөп чок чоруумну бүгү чоннуң мурнунга буруу деп миннип, моон мурнунда арагалавайн чурттап, ажылдап чораанымы ышкаш, бодумнуң бүгү-ле күжүмүү күш-ажылга бээр болгаш коммунизм тургузукчулары совет кижилер-биле бир домей ажылдап, кылган частырыгларымны эдип алыр мен.

Ам бодум Кызылда чурттап, мелиорация болгаш орукка ажылдаар машиналарга өөренип турар мен. Май айда бодумнуң ажылдан турганым «Тере-Хөл» колхозка барып практикалап ажылдааш, ноябрь айда күрүне экзаменин база дужаар мен. Бо болган таварылганы бодумнуң бүгү назынымда черле катаптавазымны бүзүреттим.

С. ДОРЖУ.

ХУУДА БОДАЛЫМ

«Чылдагаан эвес, сылдаг-дыр» деп үүлге хамаарыштыр эштер К. Срат-оол, К. Оюн, С. Хертек оларның бижигилээни шүгүмчүлелдиг үүлдерин номчуп танышкаш, кижи боду хуузунда база бодсны бээр-дир.

Мурнунда-даа үнген база үстүнде үүлдерде шүгүмчүлеткен кижилер ышкаш, чазыг кылып, арагадарыже хандыгын чоруурлар бар. Оларның хөй пуурузу чүвени алыс ындын бодувайн, хүнде хөглеп, хөөреп алыр дээш, ол хайлыг чазыгны кылып чоруурлар. Ындыг кижилер ажылдап турар коллективтеринің, өг-бүлезиниң мурнунга буруузун миннип, арага-биле «өөнүктежирип» соксадыр дугайында хүлээлгелерин алгаш, ону херек кырында күүседир болза эки деп бодаар мен.

Мен бодум хуумда К. Оюнуң «Хүндүлээчел болза» деп эгелиг үүлүнге хамаржы бээримни миннип турар мен. Ооң барымдаазы ындыг.

1942 чылдан 1947 чылга чедир Совет Армияның хүрөөлениинге тургаш, чаныып келдим. Оон Кызылдың садыг школазынга өөренгеш, 1948 чылда доостум. Тес-Хем районунуң шүгүмунга ажылдааш, үргүлчү материалдыг үнелиг үүлдерни харыылап келдим. Бо аразында коллективтиң мурнакчыларының одуруунга кирип, шаңнал-макталды-даа ап чордум. 1957 чылда «Совет садыгның тергиини» деп хөрек демдээ-биле-даа шаңнаттым.

Ынчалзажок, эрткен 1968 чылда бодумнуң арага ижеринге туралыг апарганымны билгеш, оон чогуур түүнелди кылып эгеледим. Ол дээрге база-ла янзы-бүрү сылдаглардан тывылганы маргыш чок. Арагалааш, ажыл шагы үзүп, чамдыкта 2—3 хонгур улаштыра бээр апарганымны чон эскерип каан. Эки сеткилдиг эш-өөрлер чагып сургап-даа турар апарган. Районуң 1968 чылда ажыл-агыйының түүнелин үндүрген иишти хуралга мени арагалап турар дээш плеткелге киирген.

Оон бээр бодумнуң мурнундагы аажы-чаңымны, ылаңгыя арагалап турган чоруумну ханыызы-биле бодап, частырыгларымны билинген мен. Ынчангаш, арагалаар төлеп чок чоруумдан адырылгаш, коммунизм тургузуп турар совет улузумнуң иишти күш-ажылчы салыышкынынга бичии-даа бол, үлүг-хуумну киирип, эки ажылдаар деп шиитпирлеп алганымны «Шын» солун дамчыштыр коллективимге болгаш өг-бүлемге сеткилдиң ханыыдан бүзүредип турар мен.

О. КАРА-ООЛ,
Тес-Хем райпозунда склад эргелекчизи.

УРАН ЧҮҮЛДҮҢ ШЫЛГАЛДАЗЫ

Чөөн-Хемчик районунуң школаларының бот-тывынгыр уран чүүлге чедип алган аажы-чаңчылдарының, чогаадыкчы талантыларының көрүлдези марттың сөөлгү хүннеринде Чадаана хоорайның Культура бажыңына болуп эрткен. Ол көрүлдени В. И. Ленинниң 100 чылынга, Совет Тываның 25 чылынга тураскааткан. Моок мурнунда каш чылдар улаштыр бирги черни маргыш чокка ап келген Чадаана хоорайның № 1 школазы көрүлдени ажыткан. Ол школаның концертинин чарлакчылары Баир Байлак, Люба Куулар олар уран чечен өткүт сөстер-биле чарлаптарга, көрүкчүлер диңмиттиг адыш часкаашкыныг уткуп алганнар. Бо коллективтиң бедик организастыын, уран чүүлге эки чаңчылдарны чедип алганын чүгле Чадаана хоорайның эвес, районнуң бүгү ажыл-ишчилери эки билир. Ынчангаш бо концертке чоннуң хөй чыылганы-даа таварылга эвес.

Концертти «Ленин бистиңбиле», «Өлүм чок Ленин» деп ырлар-биле көрүштүг шимелделиг эгелээн. Үстүнде айытканывыс хөйнүң ырларын школаның ыры болгаш музыка башкызы Борбаанды Маадыр-оол хөй үннерлиг, чараш тургусканын көрүкчүлер сонуургааннар. Концерттиң программазы черле эгезинден төнчүзүнге чедир номер бүрүзү көрүкчүлерниң бедик сонуургалын хайныктырган. Оларның иштинден тыва улустуң «Эзлдек шыңгырааш», «Аныяктар» база татар, куба танцылар эки күүселделиг деп демдеглеткен.

Оларның өске коллективтерден онаа ылгалып турар чүүлү: В. И. Лениннің төрүттүнгениниң бээр 100 чылынга, Тываның 25 чыл оюнга тураскааткан концерт-тир дээрзин көрүкчү бүрүзү тода угаап-билип, үнелээнинде. Өөреникчилер Олег Долбан, Чүлдүм Сүрүн-оол оларның шүлүктери чараш, идейлиг уткалыг. Долбан бодунуң чогааткан «Чечектел-ле, Тыва черим!» деп шүлүүнге Совет Тываның шапкын хөгжүлдезин, чаа чаартылгаларын көргүскен, ону уран мергежилдиг кылдыр болду номчуп күүсеткен. Чүлдүм Сүрүн-оол школачы өөрүнге бодунуң чогаатканы, ленинчи ёзу-биле ажылдаар, чурттаар, өөренир дугайын чугаалап турар шүлүүн чугаалаан. «Орденниг Тыва» деп хөйнүң түңнел ырының кааскалга шимелделиг чараш, күүселдези эки бооп доозулган.

№ 1 школаны Хайыракан 8 чыл школазы солаан. Бо коллектив эрткен чылын база бирги черни алган, бо чылын оларның концертинин уткашынарын багай деп болбас. Нинтинин ырын, массалыг танцыларны чараш тургускан. Концерт тодаргай тема чок-даа болза, тыва улустуң культуразының төөгүзүнден сценага коступ көрбөөн янзы-бүрү оюнарның хевирлерин, культурада үттүнүрүп бар чыдар чараш чүүлдерни литературлуг композиция хевиринге көргүскени кымга-даа кижилдикчи утка-шынарлыг болган.

Дараазында Чадаана (көдээ) ортумак школазы. Бо школа уран чүүлге бедик арга-дуржулгалыг. Ынчалза-даа бо таварылгада мурнуку чедишкинин бүгү тала-биле көргүзүп шыдавайн барган. Программаны бодамча чок тургускан, белеткели чиг, чогаадыкчы чаа, чараш чүүлдер чок болган.

Район көрүлдезинге шулургу белеткенгенин Шеми 8 чыл, Ийме ортумак база Чадананың № 2 ортумак школалары көргүскүлээн. № 2 школа чараш шимелделиг, бедик идейлиг музыкалыг композицияларны, танцыларны тургускаш, эки күүсеткен. Шеми 8 чыл школазы тыва национал уран чүүлдүң бир нептередикчизи школа бооп артар ужурлуг. Чүге дээрге уран чүүлге бодунуң бүгү күжүн берген Тыва АССРниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы Константин Чүлдүмович Дамдың база уран чүүлге бодунуң бедик сонуургалдының, салым-чаяанныың көргүскен Куулар Калдар-оол олар Шеми школазынга хөй ажылдарны кылган. Национал хөгжүм, сыгыт, каргыраа, янзы-бүрү танцылар бо школаның программазында кол өзек бооп кирген.

Ийме школазында күш-ажыл башкызы Ондар Чаш-оолдуң чогаадыкчы инициативазы ол школаның программазындан көзүлген.Оригиналдыг жанрны школачылар сценага бир дугаарында боттарының өөрү иймежилерден көргеннер.

Район көрүлдезинден кандыг четпестерни илередип болурул? Бо айтырыгга жюри кежигүннери түңнел хуралга четпес анализ кылган. Бо ажылды районунуң, райкүүскомнуң талазындан организастап, эрттирип турарында четпестер бар. Школалар уран чүүлге улуг шылгалда тудуп турда, аная шын анализ, үнелел бээр жюри кежигүннери бир школаларже «думчуу дыртык» хөөннүг болган. Бүгү-ле школалардан 4 хире өөреникчилерниң чогаатканы шүлүктеринден чаңгыс-даа шүлүк түңнел концертке кирбөөн. № 1 школаның өөреникчизи Олег Долбанның шүлүүн көрүкчүлерниң дилээн ёзугаар түңнел концертке киирер ужурга таварышкан. «Ильичиниң чагаазы», «Самбажыктан» үзүндүлер деп чогаал-хөгжүмнүг композициялар кандыг-даа үнелел албаан, харын-даа «хөй уе чидирер» номерлер деп чемелеткен. Тыва улустуң «Мөгелер», «Аъдым», «Хемчиктиң чалгыглары», үзбек улустуң танцызы дээн ышкаш танцыларны элээн хөй школалар чараш тепкен. Жюри кежигүннери «чылдың-на ону чеже көргүзер чүвел, эргижирээн танцылардыр» деп демдеглээн. Кижи бодап көөрге, уран чүүлге кандыг-даа номер «кыраан», «чөнзөн» деп чемелетпес-ле ужурлуг. Бир эвес «кыраан» дээш үндүр бижип туруп бээр болзувусса, уран чүүлүвүс чунуң-биле байыырыл, төөгүнү түүдүн өөренир бис деп айтырыг кымны-даа дүвүреди берги дег.

Школалар район көрүлдезинге мурнуку чылларга бодаарга янзы-бүрү идик-хептерин даараан. Бо эки чүүл демдеглеттинмээни база хомуданчыг. Хөндергей, Теве-Хая, Чыргаккы школалары көрүлдеге черле кончуг далаш, эрелгей белеткенген. Программаларында 28-30 ажыг номерлерден чангыс-даа эки күүсеткен номер чок болган, түңнел концертке киирер номер тывылбаан.

Ийи хүн иштинде уламчылаан көрүлдениң түңнелинде ортумак школалардан бирги черни Чадаана хоорайның № 2, ийиги черни №1, 8 чылдардан бирги черни Хайыракан, ийиги черни Шеми, үшкүзүн Баян-Тала алган. Сут-Хөлде ийи ортумак школадан бирги черни Сут-Аксынын, 8 чылдардан Кызыл-Тайга бирги черни алган.

О. САНДЮ.

ЧУРУКТА: Чадананың № 1 школазының иниги ыры болуу көрүлде үезинде.
О. САНДЮНУҢ фотозу.

„ЭМЧИНИҢ ДЕМДЕГЛЕЛДЕРИ“

Назынны үзадыры, кадык-шылды камгалаары, ажылгыр болурун бедидери кижи бүрүзүн сонуургадыр турар. Кижи бүрүзү кац-кадык, ажыл кылып шыдаар, бежен-алдан хар хамаан чок, а тозан, чус, харын оон-даа үр чурттаарын күзээр. Кижиниң кадыын камгалаарынга совет медицина бүгү-ле чүүлдерни кылып турар. Чоннуң медицина хандырылгазы хүн бүрү экижип турар. Шаандакы Тывага чүгле эмчи, эмнелге чок турган эвес, а харын-даа «эмчи», «эмнелге» деп сөстер безин чок, ол сөстериниң орнун «лама», «хам» дээн сөстер долузу-биле солуп, чыруктылыг аас-кежик, эки амыдырал «тываажаңа» орнында деп бөдүүн чон соора билип чораан.

Амгы үеде бистиң амыдырал-чуртталгавыстың хүн үнген тудум херек кырында чырыткылаңдыр сайзырап турарын бис караавыс-биле көрүп, кайгамчык «тываажаңны» — амыдыралды кады тутчуп турар-дыр бис. Шак мындыг кайгамчык амыдырал-чуртталганы моон сонгаар-даа экиживеринге, улустуң культурлуг, кадык-шыырак, арыг-силиг болурун чедип алырынга чоннуң чогаадыкчы хей-аъдын көдүрбүшаан, совет медицина эртеминин ужур-дузазын, оон чедишкиннерин чонга тайылбырлаары ылангыя бистин республикага чугула айтырыгларының бирээзи болуп турар.

Ынчангаш Тываның ном үндүрер черинин чоокта чаа үндүргени, РСФСР-ниң алдарлыг эмчизи Доржу Көк-оолович Куулардың амыдыралда амга чедир артып калган чамдык багай аажы-чаңнардан кандыг үржуктар үнүп турарын, кижиниң кадыынга оларның кайы хире хоралыын, олардан канчаар адырлырыл дээрзин көргүзүп турар «Эмчиниң демдеглелдери» деп ному номчукчуларның улуг сонуургалын болдурары чуваажок.

Автор бодунуң номун «Чыпшынычал аарыглар», «Араганың хайы», «Билиг эртемин тургузаар», «Бүдүүлүк шажынны тургузаар» деп үш улуг эгелерге чарган.

Бирги эгеде кандыг-бир аарыг эгелеп чорда ону тоовас, боду эвирий бээр ыйнаан дээр хөөнге алыскаш, эмчиге барбас, аарыг кедерей бээрге, эмнелгеге баарының орнунга адыг өөр, тоургу хинн, өөтсөгөн аймаа дээн ышкаш «кара эмнер-биле» эмненириниң организмге хоралыын тодаргай чижектер-биле көргүскен. Ол-ла эгеде аарыгныг когун үзе эмнетпейн чыда эмнелгеден үнүксээр, оон түңнелинде катап каданнап аарыыр чоруктарның чылдагаанындан база тайылбырлап турар.

Арагамы ишпенер!
Арагчыга—хоран.
Амытама— хилинчек.

Владимир Маяковскийниң бо одурулгарын автор «Араганың хайы» деп эгениң эшгравы кылдыр киргген. Арагалаар кижиниң даштыкы аажы-чаңындан эгелээш, оон иштики организминге кайы хире хоралыг өскерлиишкиннерни араганың болдурарын моон билип ап болур.

Үшкү эге колдуунда нерви системазының үрелгениннен тыптыр ийлээри, базырыгары, улаараары, «аза-бук көөрү», «сүнезинин чайлаары» деп тываларның адап турары болуушкуннарга тайылбырны берип турар.

Доржу Куулар — хөй чылдарда ажылдап келген, улуг дуржулгалыг эмчи. Номда кирип турар чижектер эмчиниң бодунуң херек кырында таваржып турган болуушкуннарынга үндезилеттинген. Бо ном болза уран-чечен очерктер хевирлиг бижиттинген. Ынчангаш номчуттунгур, солун, эгезинден эгелээш төнчүзүнге чедир салдыкпайн номчуп болур.

Номнуң даштыкы картын аныяк чурукчу Макар Монгуш чедимелиг каастап кылганын демдеглээри артын эвес.

Ч. ОЮН.
ном үндүрер черниң редактору.

„ШАГАР-АРЫ“ „ШЫНДА“ ААЛДАП КЕЛДИ

Шүгүмчүлээр чидиг сөстүг «Шагар-Ары» ужуп келди.
Чүлгүй шавар, чидир шагар
Чаңын салбайн ужуп келди.
Ажыл-иште четпестерни
Чаядыр көрбейн дузаар дээн боор,
Аажы-чаңда чазыгларны
Чайлатчыр дээш далашкан боор.

ШАГАР ЭНДЕВЕСПЕЕВИЧ. Орбасмаа Шивегеевна! «Межегейниң» малчыны ырак эвесте хой кадарып чор ышкажыл. Барып чугаалажыр боор силер, малчындан интервьюдан ап көрүңерем.

ОРБАСМАА ШИВЕГЕЕВНА. Шын-дыр. (Үнүп дыңзыдыр). Экии, малчын.

ЭР КИЖИ. Экии ыңар.

ОРБАСМАА ШИВЕГЕЕВНА. Чаз, кайы хире ажылдан тур силер? Чаш хурагаа-хенче эки доругуп тур бе?

ЭР КИЖИ. Экизин эки-ле. Ынчалза-даа бистиң коданга чырык кыппаандан бээр үедүп болган, ол-ла берге чүведир.

ОРБАСМАА ШИВЕГЕЕВНА. Ол-даа чоп негелде-дир. Малдың одар-белчиири, чылыг суг-суттады эки-ле ыйнаан?

ЭР КИЖИ. Бистиң коданга чылыг суг турар туржук, соок суг безин үзүктели бээр-дир.

ОРБАСМАА ШИВЕГЕЕВНА. Силер мындыг кац-кадык кижи...

ЭР КИЖИ. (Үзе кирип). Бистиң коданга эмчи келбес, ал-бот-даа, азы-тол-даа шипчидин, грипп-даа эмнедип алыры кончуг берге боордур.

ОРБАСМАА ШИВЕГЕЕВНА. Даргаларыңардан негел турза. Силериң өөрүкер кавчап...

ЭР КИЖИ. (Үзе кирип). Мындыг байдал чүгле бистиң коданда эвес, харын алдарсураглыг малчын Оюн Төкел-оолдуң, Оюн Сыраттың, Ховалыг Тамба-Сүрүнүң, Ооржак Серен-Очурнуң аалдарында база-ла болгай.

ОРБАСМАА ШИВЕГЕЕВНА. Эштер, «Межегей» совхозтуң удуртукчулары, мындыг байдалды көрүп олурбайн, дарый хемчегден ап, хойжуларга дузалаш, ол дугайын «Шагар-Арыга» дыңнадыр боор силер.

* * *

ШАГАР ЭНДЕВЕСПЕЕВИЧ. Ам Кызыл хоорайга эоп келгеш, Кызыл Шериг кудумчузунуң 92 дугаар бажыңының 6 дугаар өрээлинге бараалы.

ОРБАСМАА ШИВЕГЕЕВНА. Ындыг-ла бооп-тур ийин. Шагар Эндевеспеевич. Баа, бажыңның эзи аныяк ооллуң арны чоп балыг чоор, эрегчы кижи-дир аа?

ШАГАР ЭНДЕВЕСПЕЕВИЧ. Чок, ооп боду эвес, оон кадайы Зоя Торлукпан дээрзи арагалаар, ашаанның арныңбажын чара дырбап, водка аарыындан дембээрен, албыстап турганы ол-дур.

ОРБАСМАА ШИВЕГЕЕВНА. Мындаа таварылга бооп көөрүмге, ол оолга мнаа кончуг, эргелеткен чоруур уруг чоржук.

ОРБАСМАА ШИВЕГЕЕВНА. Уруг боор харыы кайда боор, үжен хар ашкан, ийи уруглуг кижи ышкажыл. Ашаа ажылдаан шалыңын алыр мурнунда каш хонукта «ынакшый» бээр кижи-дир ийин. Акша холунга кирергеле, ижин билир, уругларын алгырты шоочалап кааш, орай кежэ садыгдан арага садып чоруптар.

ШАГАР ЭНДЕВЕСПЕЕВИЧ. Барып-барып херазжен кижи, арага көрүп алганда, долбас доңга дег болу бээр, кончуг-ла багай салым-дыр аа, Орбасмаа Шивегеевна. Ооң кады-кожа чурттакчылары чоп ыыттавас, ооң адазы чүге хай дивес чүве ирги.

ОРБАСМАА ШИВЕГЕЕВНА. Ындыг арагачыларны Зоя Торлукпаныңы соо-биле баскаш, гастрономга база көрүп болур. Дуу бир кижини көрүп туроалыңардан. Эзирик, калбаңнаан, ол-бо улуска ужурашкаш: «Аа-богда, дуңмам, аалымда улус келген, район чурттуг төөлдерим мурнунга эпчок-тур, бичии кызыл чүве өртээнге үш он көпеек четпес-тир, немеп берип көр» дээш, зөрешкеп туруптар. Чамдык улус дувексингеш, көпеекти суна каптар.

ШАГАР ЭНДЕВЕСПЕЕВИЧ. Ындыг-дыр харын, Орбасмаа Шивегеевна. Дуу хайгаарап турар киживис он көпеекти апты, ам-на бичии кызыл чүвезин садып алыр боор. Ойт, чоп база өске кижиден дилеп берде?

ОРБАСМАА ШИВЕГЕЕВНА. Ол дээрге кежээн дургу диленип кээр амытан-дыр. Гастрономга хей кижи келир болгай, ынчап тургаш, арага өртээ чедирип аптар.

ШАГАР ЭНДЕВЕСПЕЕВИЧ. Ындыгларны көрүп эртип болбас. Хоорайның шагдаа кылдызы, улусчу дружинниктер, хей-ниити дээштиг хемчегдерни алза чогуур.

* * *

ОРБАСМАА ШИВЕГЕЕВНА. Клуб чудай берген деп чүве дыңнаан силер бе, Шагар Эндевеспеевич?

ШАГАР ЭНДЕВЕСПЕЕВИЧ. Клуб канчап чудай боор чүвел, мал-маган эвес?

ОРБАСМАА ШИВЕГЕЕВНА. Ындыг сөстү Улуг-Хем районунуң Ийи-Тал суурга чораан дыңнадым. Баштай оңу дыңнаан, база-ла эдерсиниң турдум. Айтырып-айтырып келиримге, чударгай апарган клубту ынча дижип турар улус болду.

ШАГАР ЭНДЕВЕСПЕЕВИЧ. Ол клубту, Ийи-Талдың көдээ интеллигентилериниң эки ажылын аажок мактап, солунларга бижип, радиога дамчыдып турду, оларның дугайында тускай номчугаш-даа үнду.

ОРБАСМАА ШИВЕГЕЕВНА. Аңаа турган клуб үеге таварлашкан соонда, ийи чыл бурунгаар, Ийи-Талга чаа клуб туткан. Ооун хол дашты-биле боран-сарацнап тутканындан чайын чаашкын чаарга кырындан дамдылаар, чаашкын суу ханаларын калдарартыр чуп каапкар, кыжын боорга азыгларындан, доразындан, ханаларындан шогжагар хырааа үнүп келир дивес силер бе. Эрткен чылын септелгезин кылбаан. Иштики дериг-херектеги безин чок, чаңгыс баян өскүссүрей берген чыдып турар. Ждаков аттыг колхозтуң баштаар чери, Чааты көдээ Совети бот-боттарының арызында: «Силерниң харыылаар клувнардыр», «Чок, биске хамаарыппас, силерниң-дир» деп чугжуп туруп берген.

ШАГАР ЭНДЕВЕСПЕЕВИЧ. Колхоз баштаар чери-биле көдээ Совет бо чылын база-ла ооң септелгезин кылырын, аңаа дериг-херектелдер садарын бот-боттарының кырынче чугжуп туруп бээрлер ирги бе? Ынчан барза кайызынче, канчаар шагарын таптыг көргей аан.

* * *

ОРБАСМАА ШИВЕГЕЕВНА. Шагар Эндевеспеевич. Силерниң адыңарга Өвүр районунуң «Торгалыг» совхозундан чагаа келген-дир-ле.

ШАГАР ЭНДЕВЕСПЕЕВИЧ. Номчуптар силер бе, Орбасмаа Шивегеевна.

ОРБАСМАА ШИВЕГЕЕВНА. «Экии, Шагар Эндевеспеевич. Бис силерни кижилериниң четпезин эдип, багай черин шап арыглап каапкар деп дыңнааш, бо чагаалы бижидивис. Чоокта чаа бистиң Торгалыгның көдээ магазининге кире бердивис. Көдээ Совет секретары Сацмал стол кыры шывар, метрлевейн ол-ла бодун садар клёнка садып ап тур.

— Өртээ кажыл? —деп, чаа киргген садыгжы уругдан айтырды.

— Бир мындыг кезээ 2 рубль 93 көпеек — деп чаа садыгжы харыылады.

Сацмалдың иезин кадай гура:

— Чок, өскээр садыглап тур боор сен, Полина. Фактураны таптыг көрем. Кижин бо клёнканы 4 рубль 68 көпеек-биле садып алган бис ийин.

Садыгжы тура:

— Улус келгеш ынча дижир чүве-дир. Фактурада өртээ ылап-ла 2 рубль 23 көпеек.

— Мен артында-ла ийи столга шыварын 9 рубль 35 көпеек-биле алдым. Маңаа турган садыгжылар мени мөлчүпкени ол-дур аа, кончуг кулугурларны. Менден өске та чеже кижини ынчаар мөлчөөн чүве. Ынчаарга метрлеп садар клёнканың бир метринин өртээ каш-тыр? — деп, ол үгбай айтырды.

— 2 рубль 03 көпеек-тир— деп, садыгжы харыылады.

— Ба-а, кижин бис моон бир метрин 2 рубль 19 көпеекке садып алдывыс. Эдептиг улус-тур аа. Эки ажылдыг деп мактадып турган хирезинде улусту мегелеп мөлчүп чиг турган.

Март айның эгезинге чедир бо магазинге Бүрбү биле Сосарбаа Серениер садыглап турган. Ол ашак-кадай үнген соонда ам мында чаа садыгжы кирген. Магазинге келген садып алыкчылар эрги турган барааннар өртээнин чиптеп калганын бат-ла кайгап турар апарган. Эрги турган садыгжыларның бараан өртээн боттары улгаттырып алган саңа турганын садып алыкчылар ам-на билин катдывыс». Ынчаар бижээштиң адаанда эзээн каш садып алыкчылар аттарын салгандыр-ла, Шагар Эндевеспеевич.

ШАГАР ЭНДЕВЕСПЕЕВИЧ. Өвүр районунуң хыналдахайгаарал чогун ажыглап алгаш, эрги турган садыгжылар Серениериниң ынчаар бажы эштениш турганы билдингир ышкажыл. Өвүр районунуң баштаар чери бо дугайын чүү деп бодап турар ирги?

Редактор К. Н. ДИИГА.

Хостуг хүрешке Сибирь зоназының бирги чери дээш маргылдаа дүүн эгелээн

Сибирьниң хостуг хүреш талазы-биле команда аайы-биле болгаш хууда дейзи аайы-биле чемпионадының эгелээрин кызылчылар четтикпейн манап турганнар. Чемпионат эгелээриниң ийи хонук мурнунда-ла чемпионат болуп турар черже, хөгжүм-ишки театрынче кирер билет чогу хоорайга тарай берген. Бо болза аажок улуг сонуургалдың херечизи.

Апрель 4. Хүндүскүнүн 12 шак. Сцена кырында кол судья М. Лукьянов (Москва) баштаан коллегия, оон кежигүннери, оларның чоогунда, тускай белеткээн черлерде командаларның тренерлери, маргылдааның эмчилери, журналистер. Бир дугаарында эң чиик «деңзиниң мөгелери Д. Минчиир-оол (Тыва) биле В. Оюн (Красноярск край) хевис кырынга үнүп келгеннер. Кызылдың-даа, Красноярскиниң-даа спортчузу эң кашпагай, чараш хүрешкеннер. Ынчалза-даа кайызы-даа арыг тиилелге-даа, артык сан-даа чедип ап чадашкаш, хайымнашканнар. Ол хайым кызылчыларны өөртken. Чүге дээрге, В. Оюн мастерге кандидат, а Д. Минчиир-оол бирги разрядчы.

Хүрештиң чоруп турар аразында чамдык статистика айтырыгларынче, баш удур түңнел кылыр дээр бодалдаргже биче када кире каапталыңар. Бир эвес, командаларның составын барымдаалаар болза, бирги черни Новосибирск областынга дидими-биле берип болур. Ол команданың составында чеди мастер, мастерге үш кандидат бар. Ийиги черни Красноярск крайның команда-зынга аазап болур. Ында дөрт мастер, мастерге алды кандидат бар. оон ыңай үш дугаар черни Кемерово облазынга аазаптарының барымдаазы база бар. Чүге дээрге, ол команда үш мастерлиг, дөрт кандидаттыг, үш бирги чергениң мөгелерлиг. Ам соолгу, сөөлгүзүнүң мурну черлерни «шинчилекчилер» база-ла баш удур шагда хуваап алган турганнар. Тываның командазының составында мастерге үш кандидат, чеди бирги разрядчы бар, а Хакасияның командазында чүгле мастерге чаңгыс кандидат, тос бирги разрадчы бар. Ынчангаш чүгле состав барымдаалаар болза бүгү черлерни белен хуваап болур-дур.

Ынчалза-даа хевис кырынга мөгелериниң хүрежи баштайгы хүнде-ле статистикага дүүшпейн барган. Маргылдаага эң сөөлгү черни «бүдүү» берип болур турган Хакасия командазының мөгелери Асачаков, Тюкпеев. Маңгашев олар удурланыкчыларын чидиг спортчу демиселге тиилеп алганнар, а оон бир чада өөрү турар хире кылдыр бодаттынып турган Тываның командазы чүгле чаңгыс тиилелгелиг (Вильмов), бир хайымныг (Д. Минчиир-оол), беш аштырыышкыныг (Ондар, Билдей, Ооржак, Бедарев, Бочкарев) болган.

Хүреш мастерлериниң: «Хевис көргүзер!» деп чугаазының шынныы ол.

Оон өске командаларның байдалы мындыг: Красноярск крайның командазы дөрт тиилелгелиг, дөрт хайымныг, бир аштырыышкыныг, Новосибирскиниң мөгелери үш тиилелгелиг, ийи хайымныг, үш катап тиилелгени удурланыкчыларынга берген, а Кемеровонуң командазында үш тиилелге бар (оларны Бройко алышкылар алган), ийи аштырыышкыныг.

Маргылдаа чүгле эгелээн. Эң баштайгы эзлчөөниң салыы болган. Хүреш ам-даа үргүлчүлеп турар. Чемпионнарны адаары ам-даа элек.

С. ТАМБА,
бистиң тускай корр.

ЧУРУКТА: Новосибирск областың мөгелери (солагай таладан) команданың тренери, СССР-ниң спорт мастери Аркадий Егорович Ананьин, хостуг хүрешке СССР-ниң спорт мастерлери Иван Ярыгин, Иван Уткин, Александр Коруной, Заур Бетрозов, спорт мастерине кандидат Сергей Медведев болгаш спорт мастери Петр Андриянов олар.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

Начыннарның шуулганы

Төрээн чурттуң шаңналдары

Совет спортчуларга алдар кылдыр бистиң чуртувустун гимни хой-хой даштыкы чурттарның стадионнарынга чаңгыландыр дыңналып келген. Кремльге апрель 3-те хой-хой тренерлер биле спортчуларга шаңналдар тыпсыышкыны болган. Олар XIX чайгы Олимпийжи оюнарның маргылдааларынга чедишкиннинг киришкени болгаш спорт талазы-биле шылгарааңай чедишкиннерлиг болганы дээш шаңнаткан.

Күш-ажылчы Кызыл Тук ордени-биле чурттуң шилиндек командаларының тренерлери Г. А. Ахвиледиянниң, А. Н. Воробьёвтуң, Л. В. Сайчуктуң, спорттуң алдарлыг мастерлери Л. С. Булдакованың, М. Я. Воронинниң, А. Ф. Сассының болгаш Б. Н. Лагутинниң ачы-хавыаалары демдеглеткен. «Хүндүлелдиң демдээ» орден-биле шаңнаткашларның аразында Г. Г. Мондзолевский, З. Б. Воронина, Г. Г. Косых, Е. А. Петров болгаш оон-даа өскелер бар.

Хой-хой спортчуларга «Күш-ажылчы эрес-маадырлыг чорук дээш», «Күш-ажылчы шылгарал дээш» медальдарны тывыскан.

Спортчуларның дугайында Коммунистиг партиянның Төп Комитединиң, СССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Совет чазактың ада ёзу-биле сагыш салып турары дээш чалбыыштыг өөрүп четтиргенин шаңнатканнарның өмүнээзинден спорттуң алдарлыг мастери Б. Н. Лагутин чугаалаан. Күш-культура, спорт ажылдакчылары Советтер чуртунуң спортчу алдарын төлептиг камгалаар бүгү чүүлдерни кылыр деп бүзүрелдиг созуп ол берген.

«Донецкхөмүр-даш» комбинаттың 1 дугаар «Чайкиноглубокая» шахтазынга болган озал-ондакты узуткаарынга эрес-маадыр чорукту кылганы дээш казыкчыларның звено бригадири А. В. Рябошукка «Хүндүлелдиң демдээ» орденни тывыскан.

Кадык камгалазының хой ниилиг бөлүк ажылдакчылары Совет Эвилелиниң орденнерин болгаш медальдарын база ол хүн алган.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының оралакчызы С. Б. Ниязбеков орденнерин болгаш медальдарны тывыскаш, шаңнатканнарга изиг байыр чедирген, Төрээн чуртка алдар кылдыр оларның чаа-чаа чедишкиннерлиг болурун күзээнин чугаалаан. (СЭТА).

Начыннарның шуулганы

Хостуг хүрешке Сибирь зоназының бирги чери дээш маргылдаа дүүн эгелээн

Сибирьниң хостуг хүреш талазы-биле команда аайы-биле болгаш хууда дейзи аайы-биле чемпионадының эгелээрин кызылчылар четтикпейн манап турганнар. Чемпионат эгелээриниң ийи хонук мурнунда-ла чемпионат болуп турар черже, хөгжүм-ишки театрынче кирер билет чогу хоорайга тарай берген. Бо болза аажок улуг сонуургалдың херечизи.

Апрель 4. Хүндүскүнүн 12 шак. Сцена кырында кол судья М. Лукьянов (Москва) баштаан коллегия, оон кежигүннери, оларның чоогунда, тускай белеткээн черлерде командаларның тренерлери, маргылдааның эмчилери, журналистер. Бир дугаарында эң чиик «деңзиниң мөгелери Д. Минчиир-оол (Тыва) биле В. Оюн (Красноярск край) хевис кырынга үнүп келгеннер. Кызылдың-даа, Красноярскиниң-даа спортчузу эң кашпагай, чараш хүрешкеннер. Ынчалза-даа хайызы-даа арыг тиилелге-даа, артык сан-даа чедип ап чадашкаш, хайымнашканнар. Ол хайым кызылчыларны өөртken. Чүге дээрге, В. Оюн мастерге кандидат, а Д. Минчиир-оол бирги разрядчы.

Хүрештиң чоруп турар аразында чамдык статистика айтырыгларынче, баш удур түңнел кылыр дээр бодалдаргже биче када кире каапталыңар. Бир эвес, командаларның составын барымдаалаар болза, бирги черни Новосибирск областынга дидими-биле берип болур. Ол команданың составында чеди мастер, мастерге үш кандидат бар. Ийиги черни Красноярск крайның командазынга аазап болур. Ында дөрт мастер, мастерге алды кандидат бар. оон ыңай үш дугаар черни Кемерово облазынга аазаптарының барымдаазы база бар. Чүге дээрге, ол команда үш мастерлиг, дөрт кандидаттыг, үш бирги чергениң мөгелерлиг. Ам соолгу, сөөлгүзүнүң мурну черлерни «шинчилекчилер» база-ла баш удур шагда хуваап алган турганнар. Тываның командазының составында мастерге үш кандидат, чеди бирги разрядчы бар, а Хакасияның командазында чүгле мастерге чаңгыс кандидат, тос бирги разрадчы бар. Ынчангаш чүгле состав барымдаалаар болза бүгү черлерни белен хуваап болур-дур.

Ынчалза-даа хевис кырынга мөгелериниң хүрежи баштайгы хүнде-ле статистикага дүүшпейн барган. Маргылдаага эң сөөлгү черни «бүдүү» берип болур турган Хакасия командазының мөгелери Асачаков, Тюкпеев. Маңгашев олар удурланыкчыларын чидиг спортчу демиселге тиилеп алганнар, а оон бир чада өөрү турар хире кылдыр бодаттынып турган Тываның командазы чүгле чаңгыс тиилелгелиг (Вильмов), бир хайымныг (Д. Минчиир-оол), беш аштырыышкыныг (Ондар, Билдей, Ооржак, Бедарев, Бочкарев) болган.

Хүреш мастерлериниң: «Хевис көргүзер!» деп чугаазының шынныы ол.

Оон өске командаларның байдалы мындыг: Красноярск крайның командазы дөрт тиилелгелиг, дөрт хайымныг, бир аштырыышкыныг, Новосибирскиниң мөгелери үш тиилелгелиг, ийи хайымныг, үш катап тиилелгени удурланыкчыларынга берген, а Кемеровонуң командазында үш тиилелге бар (оларны Бройко алышкылар алган), ийи аштырыышкыныг.

Маргылдаа чүгле эгелээн. Эң баштайгы эзлчөөниң салыы болган. Хүреш ам-даа үргүлчүлеп турар. Чемпионнарны адаары ам-даа элек.

С. ТАМБА,
бистиң тускай корр.

ЧУРУКТА: Новосибирск областың мөгелери (солагай таладан) команданың тренери, СССР-ниң спорт мастери Аркадий Егорович Ананьин, хостуг хүрешке СССР-ниң спорт мастерлери Иван Ярыгин, Иван Уткин, Александр Коруной, Заур Бетрозов, спорт мастерине кандидат Сергей Медведев болгаш спорт мастери Петр Андриянов олар.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

КИНО

АПРЕЛЬ 5-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Барабанчының салым-чолу» 10.30, «Ульяновтарның өг-бүлезе» 2, «Көдээге ужуралдар» 12.15, 4, 5.45, 7.30, «49 хүн болгаш дүн», «Лениннге турасказал», «Көдээге ужуралдар» 9.15 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Мариана» 10, 2, «Бир кижи артык» 12, 3.50, 5.40, 7.30, 9.20 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Салават Юлаев» 3, «Улуг маневрлер аразында» 5, 6.45, 8.30 шактарда.

редакциянның адрези

Кызыл, Щетинкин—Кравченко кулумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАР: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының болгаш пропаганда киллизиниң 35-24, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизиниң 23-54, культура киллизиниң 37-13, көдээ ажыл-агый киллизиниң 21-47, үлетпүр киллизиниң 22-64, чагаа база совет тургузуг киллистериниң 21-27, информация киллизиниң 20-60, бухгалтериянның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче болгаар.

Солун неделяда алды катап үнер

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында парлалга эргелезиниң типографизы (Кызыл, Щетинкин—Кравченко кулумчузу, 1). ТС—00605.